

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXIII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

I РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 30

София, вторникъ, 29 декемврий

1931 г.

31. заседание

Понедѣлникъ, 28 декемврий 1931 г.

(Открито отъ подпредседателя Н. Шоповъ въ 16 ч. 55 м.)

СЪДЪРЖАНИЕ:

Стр.	Стр.
Отпуски, разрешени на народни представители . . . 581	носно глобяването на работниците въ мината „Бобовъ-долъ“. (Развиване и отговоръ) . . . 581
Питане отъ народнитѣ представители Д. Нейковъ и Г. Чешмеджиевъ къмъ министра на търговията, промишлеността и труда относно спазването на 8-часовия работенъ день въ Габрово и от- Законпроектъ за амнистия. (Първо четене — продъл- жение разискванията) 584	Дневенъ редъ за следващото заседание 600

Председателстващъ Н. Шоповъ: (Звъни) Откривамъ заседанието. Присъствуватъ нужното число народни представители. Заседанието е законно.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитѣ г. г. народни представители: Аврамовъ Аврамъ, Ангеловъ Станъ, Апостоловъ Драгомиръ, Арабаджиевъ Петко, Бечевъ Милко, Близнаковъ Христо, Бойчиновъ Михаилъ, Бончевъ Тодоръ, Бошнаковъ Тодоръ, Бояджиевъ Стефанъ, Буровъ Атанасъ, Бъчваровъ Василь, Велчевъ Иванъ, Данаиловъ Георги, Деневъ Георги, Джанкардашлийски Димитъръ, Димитровъ Василь, Димитровъ Коста, Дичевъ Петко, Долбински Димитъръ, Домузчиевъ Василь, Дочевъ Момчо, Дрънски Димитъръ, Ецовъ Борисъ, Запряновъ Петко, п. Захариевъ Захари, Попивановъ Петъръ, Илиевъ Илия, Илиевъ Стойко, Калиновъ Благой, Каракашевъ Никола, Качаковъ Йорданъ, Косевъ Костадинъ, Кусевъ Иванъ, х. Лековъ х. Андрей, Лоловъ Господинъ, Лунговъ Николай, Ляпчевъ Андрей, Мариновъ Василь, Маринчевъ Георги, Молдовъ Янаки, Момчиловъ Стоянъ, Нейчевъ Адамъ, Панайотовъ Петъръ, Пентиевъ Антонъ, х. Петковъ х. Георги, Петковъ Стефанъ, Петровъ Никола, Пиронковъ Александъръ, Поповъ Стефанъ, Пулевъ Стамо, Рафаиловъ Филиппъ, Рашковъ Христо, Родевъ Христо, Савовъ Николай, Савовъ Сава, Сапунджиевъ Никола, Сарафовъ д-ръ Ангелъ, Свиначовъ Добри, Славовъ Кирилъ, Стамболиевъ Никола, Стойковъ Апостолъ, Стояновъ Георги, Такевъ д-ръ Владимиръ, Тахировъ Хафузъ Юсеинъ, Ташевъ Димо, Тотевъ Деню, Хайруловъ молла Юсеинъ, Христовъ Александъръ, Христовъ Димитъръ, Христовъ Трайко, Цановъ д-ръ Асенъ и Юртовъ Георги)

Съобщавамъ на Събранието, че бюрото е разрешило отпускъ на следнитѣ народни представители:

На г. Борисъ Недковъ Ивановъ — 2 дена;
На г. Тодоръ Бошнаковъ — 4 дни;
На г. Георги Василевъ Стояновъ — 2 дена;
На г. Стефанъ Поповъ — 3 дни;
На г. Благой Калиновъ — 3 дни;
На г. Димитъръ Долбински — 4 дни;
На г. Никола Каракашевъ — 6 дни;

На г. Христо Рашковъ — 3 дни;

На г. Стойко Илиевъ — 2 дена и

На г. Коста Желевъ Димитровъ — 3 дни.

Г. министърътъ на търговията, промишлеността и труда е готовъ да отговори на питането, направено отъ народния представител г. Димитъръ Нейковъ, относително порядкитѣ въ мина „Перникъ“, а така сѣщо и на питането, направено отъ народнитѣ представители г. г. Димитъръ Нейковъ и Григоръ Чешмеджиевъ, относно порядкитѣ въ фабрицитѣ въ Габрово и въ мината „Бобовъ-долъ“.

Има думата народниятъ представител г. Димитъръ Нейковъ, за да развие питането си. — Нѣма го.

Има думата народниятъ представител г. Григоръ Чешмеджиевъ.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Какво? Не чухъ.

Министъръ Г. Петровъ: Готовъ съмъ да отговоря на Вашето питане, г. Чешмеджиевъ, относно порядкитѣ въ мина „Бобовъ-долъ“ и работното време въ габровскитѣ фабрики.

Готовъ съмъ да отговоря на питането на г. Нейковъ, относно порядкитѣ въ мина „Перникъ“, но той отсъствува.

Моля, г. Чешмеджиевъ, развийте Вашето питане.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Г. г. народни представители! Отправилъ съмъ питане до г. министра на търговията, промишлеността и труда, съ което го моля, да ми отговори на два въпроса. Единиятъ въпросъ се отнася до нѣкои порядки въ мината „Бобовъ-долъ“, а другиятъ — до прилагането на 8-часовия работенъ день въ габровскитѣ работилници и фабрики.

Първиятъ въпросъ — за порядкитѣ въ мината „Бобовъ-долъ“ — конкретно се състои въ следното. На 1, 2, 3 и 4 декемврий, значи въ продължение само на 4 дни, тамъ, отъ всичко 300 работници, сѣ глобени 102 души работници, едни съ четвъртъ надница, други съ половинъ

надница, а нѣкои и съ цѣла надница. Защо сѣ били глобени тѣзи работници, нито началстващите лица, нито надзирателитѣ сѣ дали едно основателно обяснение, нито пъкъ по сведенията, които имаме ние, е излязла следъ това заповѣдъ, която да оформи тѣзи глоби. Отъ значение е въ заповѣдта да се мотивиратъ глобитѣ и да се опредѣли точно размѣрътъ имъ, защото само тогава, съгласно закона за общественитѣ осигуровки, тѣзи глоби отиватъ въ фонда „Обществени осигуровки“. Когато такава заповѣдъ не се издаде, глобитѣ се събиратъ отъ работниците, но оставатъ изключително за въ полза на мината.

Азъ питамъ г. министра да ми отговори: първо, защо, на какво основание сѣ наложени тѣзи глоби и защо, като сѣ наложени, не е издадена една формална заповѣдъ, за да могатъ тѣзи глоби поне да отидатъ въ фонда „Обществени осигуровки“?

А. Бояджиевъ (раб): Значи, може да ги глобяватъ работниците?

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Дали може да ги глобяватъ, то е другъ въпросъ.

Втората частъ на питането ми се отнася за положението на работницитѣ въ фабрицитѣ въ Габрово. Отнася се изключително до прилагането на 8-часовия работенъ день.

Г. г. народни представители! Ние се хвалимъ предъ свои и предъ чужди съ нашето работническо законодателство; ние се хвалимъ, че имаме закони за общественни осигуровки, за 8-часовъ работенъ день, за хигиена на труда, но въ сѣщностъ тѣзи закони сѣ само на книга. Отъ една анкета, направена въ Габрово, отъ наши другари, се вижда, че отъ заетитѣ близо 3.800 души работници въ текстилнитѣ и трикотажнитѣ фабрики, само за 120 души има въ сѣщностъ прилагане на 8-часовия работенъ день. Всичкитѣ останали работници, заети въ фабрицитѣ и работилницитѣ, около 3.600 души, не се ползватъ отъ облагата, отъ благодатта, която дава 8-часовитѣ работенъ день. Ясно е, че имамъ основание и азъ, имаме основание и всички да се запитаме: има ли въ България 8-часовъ работенъ день, спазва ли се отъ надлежния работнически инспекторъ и Министерството на търговията, индустрията и труда, специално отдѣлението на труда бди ли за прилагане 8-часовия работенъ день? Ако въ единъ отъ най-големитѣ наши индустриални градове — хвалимъ се, че е български Манчестеръ — отъ близо 4.000 души работници, заети въ най-големитѣ фабрични заведения, само 120 души се ползватъ отъ облагата на 8-часовия работенъ день, само единъ нищоженъ процентъ, само 2—3%, а 97% отъ работницитѣ не се ползватъ отъ благодатта на 8-часовия работенъ день, това значи, че фактически нѣма приложение на 8-часовия работенъ день у насъ.

Азъ питамъ г. министра да ми отговори: какви мѣрки е вземалъ, взема или мисли да вземе, за да бжде прилагано работническото законодателство, специално 8-часовиятъ работенъ день, не само въ Габрово, но и всѣкъде другаде въ сградата, кждето въ фабрики и работилници изнемогва българскитъ работникъ, кждето се експлоатира българскитъ трудъ.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Г. Чешмеджиевъ! Ще развиете ли питането на г. Нейковъ?

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Азъ не съмъ го направилъ.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Има думата г. министрътъ на търговията, промишлеността и труда, за да отговори.

Министръ Г. Петровъ: Г. г. народни представители! Питането на г. Чешмеджиевъ се отнася до две обстоятелства.

Първото е, че въ мината „Бобовъ-долъ“, за четири дни, отъ 1 до 4 декемврий сѣ били глобени 102 души, работници отъ всичкитѣ 300 и че глобитѣ не били отишли по назначението си; и второто е, че въ Габрово, въ всички почти фабрики и работилници, 8-часовиятъ работенъ день не се прилага, че отъ около 4 хиляди работници, заети въ текстилнитѣ, трикотажнитѣ и други фабрики, едва 120 души сѣ ползвали отъ облагата на 8-часовия работенъ день, а всички останали работѣли по 10, 12 часа. Г. Чешмеджиевъ иска да знае: известни ли сѣ на министерството тия факти, какви мѣрки то е предприело и какво мисли да предприеме въ бждеще, за да може да се прилага работническото законодателство?

На първото обстоятелство имамъ да отговоря, че има едно недоразумение. Глоби не сѣ наложени на тия 102

души работници. Вѣрнѣ е фактътъ, че е намалена надницата на 102 души работници презъ течение на времето отъ 1 до 4 декемврий т. г., но тѣ не сѣ глобени.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): (Възражава нѣщо)

Министръ Г. Петровъ: Моля Ви се, г. Чешмеджиевъ, тѣ не сѣ глобени. Въ мината „Бобовъ-долъ“, както и въ мината „Перникъ“, има една комбинирана система на възнаграждение за работно време и за извършена работа. Когато работата не е извършена въ опредѣленото време, намалява се съответно надницата на работника по преценка на вѣститѣ, ръководящитѣ технически лица. Тѣмъ това имаме въ случая въ „Бобовъ-долъ“. Вѣрно е, че въ мината „Бобовъ-долъ“, за четири дни — отъ 1 до 4 декемврий — сѣ глобени 102 души работници отъ 300 гаква, обаче това не сѣ глоби, но известно намаление на надницитѣ за по-малко извършена работа. Така, единъ цифтъ подпирачи трѣбва да турятъ четири рамки въ 8 часа. Ако, обаче, турятъ две или три, съответно му се намалява и надницата. Ако, следователно, не се извърши опредѣлената работа въ 8-тѣ часа, колкото се работи тамъ — тамъ е въведенъ 8 часовиятъ работенъ день — ...

П. Стоевъ (раб): И работа на парче.

Министръ Г. Петровъ: Да, и работа на парче, и акорданти сѣществуватъ. — ... тогава се намалява, съответно на неизработената работа, надницата на работника.

Ако единъ вагонджия трѣбва да изкара 20 вагони, а е изкаръ 10 или 15, не може да му се пише цѣла надница. Това сѣщо се прилага и по отношение на акордантитѣ, защото не може да има справедливостъ при разпредѣленето на надницитѣ, ако групитѣ — тѣ работятъ на групи — не извършватъ еднаква работа. Шомъ удръжката не е глоба, нѣма съмнение, че тя не може да отиде въ фонда „Обществени осигуровки“. Законътъ е такъвъ. Ако глобата е наложена на постоянни работници, тогава тя отива въ полза на Пенсионния фондъ; ако е наложена на временни работници, тогава отива въ фонда „Обществени осигуровки“. Въ случая нѣмаме глоба, а имаме, както обяснява управлението на мината, едно удържане отъ надницитѣ за неизвършена работа.

Това е обяснението, което получихъ и струва ми се, че отъ гледище на закона, шомъ се третира тия удръжки като намаление на възнаграждението, а не като глоби, не може да става въпросъ за отвеждането имъ въ фонда „Обществени осигуровки“, както разпорежда чл. 40 отъ закона за „общественитѣ осигуровки“. Ние не се намираме при случая, който предвижда той чл. 40.

Д. Икономовъ (раб): Не е ли извъртване това?

Министръ Г. Петровъ: Не е извъртване, защото имаме много случаи, при които глобата, въ зависимостъ отъ това, дали се налага на постоянни или временни работници, отива съответно въ Пенсионния фондъ или въ фонда „Обществени осигуровки“.

По второто обстоятелство фактитѣ, които изнесе г. Чешмеджиевъ, сѣ наистина вѣрни, за съжаление. Когато азъ поехъ министерството, констатирахъ, че въ много индустриални предприятия не се прилага 8-часовиятъ работенъ день. Това положение се е менажирало въ миналото. За Габрово специално това положение не можеше по никакъвъ начинъ да продължава, защото наистина Габрово е единъ отъ най-големитѣ наши индустриални центрове. И не само за индустриалнитѣ предприятия въ Габрово, а за всички индустриални предприятия въ България трѣбва да се прилагатъ сѣществующитѣ закони. Азъ дадохъ нареждане да се прилага 8-часовиятъ работенъ день. Въ този моментъ избухна стачката въ Габрово, тъй като работодателятѣ се съгласиха да не намалятъ надницитѣ, но искаха да увеличатъ работното време. Министерството не се съгласи да стане това; то искаше при 8-часовъ работенъ день да останатъ сѣщитѣ надници.

А. Неновъ (раб): Дали не сѣ дѣло на Москва тия стачки?

Министръ Г. Петровъ: За щастие — не, и затова повечето отъ тѣхъ се уредиха благополучно. Азъ изпратихъ главния инспекторъ Перевъ, който интервенира и постигнахме съгласие още въ началото. Но впоследствие — тукъ има малко вина и работническото — нѣкои отъ работницитѣ ...

П. Стоевъ (раб): (Казва нѣщо)

Министъръ Г. Петровъ: Слушайте ме, г. Стоевъ! — . . . се споразумѣха съ работодателитѣ, за да получатъ по-голъма надница, да се увеличи работното време. Азъ съмъ противъ това увеличение на работното време, защото ние не търсимъ уреждането на частни интереси, защото законътъ е отъ публиченъ интересъ и имаме националенъ интересъ да не се изтощава работническото. По тия съображения азъ не се съгласихъ и не съмъ съгласенъ и днесъ, щото по съглашение между работници и господари да се увеличи 8-часовиятъ работенъ день. Това нѣма да допусна. Имамъ донесения отъ инспектора на труда, че следъ уреждането на стачката господаритѣ, използвайки безработицата, възможността да намѣрятъ работници съ по-низки надници, сж увеличили въ много предприятия работния день на 9 и 10 часа. Тогава азъ наредихъ чрезъ инспектора на труда да се направи анкета въ всички предприятия и мога да ви кажа, че, като резултатъ на тия анкети, съставени сж актове за 48 случая на нарушение закона за хигиената и безопасността на труда и работодателитѣ съ постановления сж глобени, както повелява законътъ, отъ 1.000 до 10.000 л. Глобени сж: Илия Димитровъ (фабрика „Св. Георги“) — съ 10.000 л.; Иванъ Ахмаковъ (трикотажна фабрика) — съ 6.000 л.; Стефанъ Гатевъ (плетачна фабрика) — 5.000 л.; Иванъ Недковъ (фабрика „Анд. Ив. Ковачевъ“) — 2.000 л. и Димитъръ Хр. Пенчевъ (плетачна фабрика) — съ 1.000 л.

А. Бояджиевъ (раб): Господаритѣ предпочитатъ да платятъ глобата и пакъ да нарушаватъ закона.

Министъръ Г. Петровъ: Законътъ не дава на министра да действува съ други срѣдства. По чл. 31 отъ закона, само когато поетитѣ задължения по отношение хигиената и безопасността на труда не бждатъ изпълнени, тогава министърътъ има право да затвара предприятията. Азъ бихъ затворилъ тия предприятия, ако законътъ ми даваше възможностъ, за да накарамъ габровскитѣ индустриалци, дори всички индустриалци въ България, да почитатъ законитѣ въ страната. Азъ мога да ви увѣря — и ви моля да приемете това мое увѣрение — че министерството следи за изпълнението на закона за хигиената и безопасността на труда и, при всѣки случай на нарушение, ще прилага санкциитѣ на закона.

Това е, което имамъ да кажа, като отговоръ на Вашето питане, г. Чешмеджиевъ.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Има думата г. Григоръ Чешмеджиевъ, за да каже доволенъ ли е отъ отговора на г. министра.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Преди всичко трѣбва да констатирамъ, че отговорътъ, който даде г. министърътъ на търговията, промишлеността и труда на моето питане, фактически потвърждава това, за което го питамъ.

Колкото се отнася до габровскитѣ фабриканти, и азъ мога да констатирамъ, че има една воля отъ страна на министерството да се прилага законътъ, но тая воля не е достатъчна. Колкото и противодействието да се срѣщатъ при прилагането на законитѣ въ страната отъ една или друга страна, било въ лицето на фабрикантитѣ, било въ лицето дори на работницитѣ — както каза г. министърътъ, че имало работници, които се съгласили да се увеличи 8-часовиятъ работенъ день — . . .

А. Неновъ (раб): Това не е вѣрно.

Министъръ Г. Петровъ: Това сж факти.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): . . . все пакъ трѣбва да се взематъ мѣрки, щото законитѣ да се прилагатъ такива, каквито сж. Ако глобитѣ, които сж наложени на тѣзи фабриканти, не сж оказали достатъчно влияние, за да почувствуватъ тѣ силата на закона, нищо не прѣчи на инспектора на труда ежедневно да се вестява въ тѣхнитѣ фабрики и, по силата на закона, като на рецидивисти, глобата имъ да се усилява. Тогава тѣ ще бждатъ принудени да признаятъ, че действително въ страната има закони и че българскитѣ трудъ, горе-долу, ако не напълно, е подъ покровителството на закона.

Колкото се отнася до отговора, който ми се даде за мината „Бобовъ-долъ“, ще ми позволи г. министърътъ на търговията, промишлеността и труда да му кажа, че по тоя пунктъ той е въ една опасна погрѣшка. Тѣкмо тия обяснения, които той даде, правятъ много по-основателно питането ми, което съмъ му отправилъ, за да се разясни и на самото министерство, че подобно нѣщо не бива да

се повтаря. Отъ тия обяснения, които даде г. министърътъ на търговията, промишлеността и труда, трѣбва да заключа, че фактически въ мината „Бобовъ-долъ“ — а вѣроятно това е и въ мината „Перникъ“ — законътъ за 8-часовия работенъ день и надницата, която се плаща за изработеното време, фактически се заобикаля.

Отъ тия обяснения, които дава управлението на мината „Бобовъ-долъ“, азъ вадя заключение, че тамъ, безъ формално да се признава работата на парче, която по закона е забранена и която е опасна, фактически тя е въведена. Всички тия увѣртания, че това е една комбинация, сж несъстоятелни, и тукъ министерството трѣбва да обърне внимание. Колкото и управлението на мината „Бобовъ-долъ“ да е автономно, то трѣбва да знае, че законитѣ сж задължителни и за него, особено когато се касае за едно държавно предприятие. Никаква комбинация! Не може да бжде съобразно съ закона това: въ връзка съ изработеното, да се намалява надницата на работника, защото по тоя начинъ той се принуждава или да пресилва силитѣ си, или да отидѣ повече време, за да изработи това, което му е опредѣлено.

Тѣй че, обясненията, които сж дадени отъ управлението на мината „Бобовъ-долъ“, сж обяснения, които избличаватъ това управление, че то заобикаля законитѣ на страната. И азъ моля г. министра да обърне внимание въ това отношение на автономното управление на мината „Бобовъ-долъ“, за да не ставатъ въ бждеще подобни заобикаляния на законитѣ и да престанатъ тия глобявания, защото фактически работницитѣ чувствуватъ много добре, че тия глоби имъ се налагатъ, за да се намали тѣхната надница. А когато се внася и това намѣрение — да се пресилватъ работницитѣ да изработватъ нѣщо повече — фактически това е въвеждане на работата на парче, която е забранена даже въ частнитѣ работилници, а колко повече не трѣбва да се насърчава въ едно държавно предприятие. Въ такъвъ смисълъ отъ второто обяснение на г. министра азъ не съмъ доволенъ и се надявамъ, че той ще направи нѣщо повече, за да остана доволенъ при друго питане.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Има думата г. министърътъ на търговията, промишлеността и труда.

Министъръ Г. Петровъ: Г. Чешмеджиевъ! Искамъ да Ви съобща, че на нѣкои отъ предприятията въ Габрово сж съставени по два пѣти актове. Така, напр., на Владимиръ Стефановъ сж съставени актове два пѣти, на Иванъ Недковъ — два пѣти, на Шишковъ — два пѣти, и т. н. Това, което Ви казахте като пожелание, то е извършено. Ревизията продължава, и винаги, когато се констатира нови нарушения, издаватъ се постановления за глоба до размиритѣ, предвидени въ закона. Следователно, законътъ се прилага.

По отношение на „Бобовъ-долъ“ азъ схващамъ, отъ обясненията, които сж дадени отъ управлението на мината, че има една комбинирана система, не система на парче, а система на опредѣлена работа, въ опредѣлено време — нѣщо, което не е забранено отъ закона; законътъ не забранява тази система. Въпросътъ тукъ е кой какъ схваща.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): (Казва нѣщо)

Министъръ Г. Петровъ: Ако бѣше констатирана небрежностъ, управлението щѣше да има възможностъ, въз основа на закона, да ги уволни безъ предупреждение. Такова нѣщо нѣма. Има само намаление на работата, предвидена въ опредѣленото за работа време отъ осемъ часа, и затова сж прибѣгнали до намаление на надницата. Тази система е известна на работницитѣ, тя не е забранена и отъ закона, следователно, нѣма нищо скрито.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Въ всѣки случай, ако тази система не бѣше прилагана, работницитѣ нѣмаше да реагиратъ.

Министъръ Г. Петровъ: Очевидно, ще реагиратъ, защото е намалена надницата имъ. Ако, обаче, тази комбинирана система не е забранена отъ закона, тогава нѣма защо да се мисли, че има нарушение на закона. Въ всѣки случай, ще имамъ предъ видъ Вашитѣ бележки и ще обърна внимание на управлението на мината по тѣзи работи, за да знаемъ какви мѣрки ще трѣбва да се взематъ.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Пристъпваме къмъ първа точка отъ дневния редъ: първо четене законопроекта за амнистия — продължение разискванията.

Има думата народният представител г. д-ръ Константин Станишев.

Г. Костовъ (раб): Г. председателю! Г. Станишевъ бѣше записанъ преди мене и присѣствуваше въ миналото заседание, но, въпрѣки туй, Вие го прескочихте и дадохте думата на мене. Моля да се отбележи въ протокола, че азъ бѣхъ предизвиканъ, безъ да ми е реда, въ миналото заседание да говоря по срѣдъ нощъ. Нашата група протестира срещу този начинъ на процедиране.

Н. Захариевъ (з): Кой ти е кривъ, като не знаешъ правилника?

С. Омарчевски (з): По правилника, неизказанитѣ се групи могатъ да се изкажатъ.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Моля, г. Костовъ. Г. Станишевъ има право да се изкаже, като представител на една парламентарна група, която не се е изказала.

Д-ръ К. Станишевъ (мак): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Миналия четвъртъкъ единъ отъ г. г. ораторитѣ отъ тази трибуна подчерта факта, че намъ предстоят да гласуваме 32-та амнистия откакъ съществува български Парламентъ. Друга една държава, чийто народъ е прочутъ, и то съ право, съ своя мерхаметъ — кажете го милостъ, кажете го великодушие — ни конкурираше въ миналото въ това отношение. Султанъ Хамидъ, въ последнитѣ години на нашето робство подъ турцитѣ, толкова често даваше амнистии на нашитѣ революционери, шото арнаутитѣ, които често излежаваха наказанието си въ Едикуле въ единъ и същъ каушъ съ нашитѣ хора, роптаеха срещу халифа, ругаеха го, като намираха себе си за онеправдани, затова, че нашитѣ политически престѣпници, следъ всѣки една или две години, получаваха амнистия, макаръ че сѣ били съ царския аскеръ, а тѣ, които убили нѣкакъвъ гяуринъ, трѣбвало да лежатъ 15 години безъ всѣкаква милостъ. Но, г-да, ние не трѣбва да забравяме, че султанъ Хамидъ подписваше подобни амнистии често, при благоприятни условия, само подъ давление на българскитѣ правительства, а въ повечето случаи и при по-неблагоприятни обстоятелства — подъ давлението на великитѣ сили, които имаха или нѣмаха интересъ да добрува Турция, но преследваха само свои задачи въ тази разлагаща се вече империя. Освенъ това, трѣбва да имаме предъ видъ и обстоятелството, че турцитѣ всѣкога сѣ чувствували въ своята душа, че тѣ единъ видъ бѣха узурпирали въ нашето отечество нашитѣ права. Макаръ да бѣха го владѣли цѣли петь столѣтия, тѣ все още спрямо насъ се чувствуваха като гости и когато ние ги предизвиквахме, тоя благороденъ народъ никога не забравяше, че ние се биемъ съ войскитѣ му заради едно наше право. Така само се обяснява фактътъ, който вече е билъ споменатъ тукъ, въ Камарата, че когато въ 1903 г. единъ отъ революционеритѣ е билъ убитъ следъ дълга съпротива задъ барикада въ една отъ солунскитѣ улици и взводътъ войници се затичалъ къмъ падналия вече български революционеръ да го дупче съ своитѣ байонети, офицерътъ съ гола шапка въ рѣка спира войницитѣ, заповѣдва имъ да отдадатъ честъ и имъ сочи, какъ трѣбва да се умира за отечество.

Сега, да допустнемъ, че се прави нѣкакво външно давление върху нашето правителство, за да гласуваме тази амнистия днесъ-утре — е абсолютно изключено. Ние всички знаемъ, че това време за България, хвала Богу, е отдавна минало. Че има нѣкакво вътрешно давление отъ мнозинството на тая Камара, за да се гласува амнистията, безогледно дали ще бѣде отъ полза за нашата родина или не, давление дължащо се на туй, че отъ една или друга страна много приятели на това мнозинство страдатъ въ чужбина — и това нѣма да е допустнемъ. Обаче, безъ да искамъ да анализирамъ мотивитѣ на толкова честитѣ амнистии въ България, ...

А. Наумовъ (раб): Пълни, пълни да сѣ амнистията, а не чести.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Звъни) Моля! Нужно ли бѣше това? Оставете оратора спокойно да говори.

Д-ръ К. Станишевъ (мак): ... като че ли отъ тоя фактъ се налага само единъ изводъ — че отъ освобождението на България до днесъ ние сме живѣли единъ буренъ политически животъ. Може би, още ще трѣбва да допустнемъ, че за малки прегрѣшения ние налагаме голѣми наказания и, като забравяме скоро, следъ туй прибѣгваме,

за да поправимъ миналитѣ грѣшки, до амнистии. На всѣки случай, азъ ще оставя други компетентни хора по въпроса да се занимаватъ нѣкогажъ, когато ще пишатъ историята на България, и съ това явление въ нашия животъ. Обаче азъ ще вѣрвамъ, азъ ще приема, че голѣмото мнозинство отъ насъ, като гледатъ благоприятно на представения отъ правителството законопроектъ за амнистия, се ръководятъ единствено отъ желанието да се хвърли було на миналото и да зацари миръ и любовъ въ нашата страна, за да може тя да прогресира пакъ тѣй, както е прогресирала нѣкогажъ преди войнитѣ. Защото мѣчно е да се живѣе години подъ редъ въ чужбина, далеко отъ родъ, роднини, семейство, жена, чедъ, баща, майка. Ние, македонцитѣ, най-добре чувствуваме това душевно състояние на емигрантина, оставенъ да живѣе далечъ отъ своята родина. Често въздиша той, като гледа нощно време небесния сводъ и дума: „Ей, тамъ, на югъ, къмъ Солунъ, небето е по-високо, по-свѣтлосиньо, съ повече звезди е обсирано, Богъ е разхвърлялъ повече кумова слама; сутринъ рано, въ май, цвѣтята издаватъ, като че ли по-силенъ ароматъ“. — Говори това той, макаръ и България да е страна не по-малко благодатна, отколкото Македония, която въ южната си частъ се простира до брѣга на морето. Така говори даже и китаецътъ, дошълъ отъ брѣговетѣ на Янгъ-Цекиангъ и настанилъ се въ най-добрия хотелъ на Берлинъ; макаръ той да знае, че въ отечеството му винаги втрлуватъ чумата и холерата, той пакъ въздиша заради него. Тѣга по родината! Та кой отъ насъ не е чель Керамзина, не е чель и други велики умове и души, които сѣ писали по тоя въпросъ, които сѣ преживѣвали това положение? Попадналъ въ такова душевно състояние, нашиятъ емигрантинъ, който и да билъ той, който се намира далечъ отъ своя роденъ кѣтъ, при безизходно положение и при липса на каквато и да била надежда да види скоро своето отечество, е склоненъ да се вслушва въ всѣка интрига, да стане орждие на всѣко подстрекателство. И ако съ амнистията се цели да привлѣчемъ тукъ, въ родината, онѣзи отъ нашитѣ сѣнародници, които, следъ като живѣха толкова години въ чужбина, видѣха, че странитѣ, въ които сѣ тѣ, особено тази отъ западъ, не признава нищо за достойно, за честно, за умно, за способно, освенъ своето, че тази сѣщата страна се отличава, поне чрѣзъ тия, които я управляватъ, съ единъ безподобенъ шовинизмъ, и че тамъ всички сѣ склонни да ругаятъ всичко, що е българско, преди всичко, и търсятъ свои сѣнародници даже и на Марсъ; ако съ тая амнистия се цели да привлѣчемъ тѣзи наши сѣнародници, които живѣха на изтокъ, и днесъ още правятъ опашки предъ бакалници и месарници, които, когато често сѣ формено гладували, си споминуватъ колко България е благодатна страна; ако въ душата имъ е настѣпило вече едно разкаяние; ако искатъ да дойдатъ тукъ, безъ да търсятъ и безъ да търсимъ ние кой е правъ и кой е кривъ — ние, македонцитѣ, отъ най-новата територия на България, отъ Петричкия окръгъ, македонцитѣ, които тукъ нейде съставляватъ цѣли селища, дошли въ България едни много преди освобождението, а други бѣха докарани като добитѣкъ, бѣха изселени въпрѣки нашата воля, дошли тукъ безъ да могатъ вече да се връщатъ; ние, казвамъ, македонцитѣ, които страдаме еднакво отъ носталгия, отъ тѣга по родината; ние, които знаемъ какъ нашиятъ Константинъ Миладиновъ въ Москва тѣгуваше за югъ и пишеше: „Орелски криля какъ да си метнехъ и въ наши страни да си прелетнехъ, да видамъ Кукушъ, Охридъ и Сруга, дали и тамо е мѣгъла като вамъ“ и пр.; ние, казвамъ, които страдаме ето вече десетки години по редъ за родния край, безъ да можемъ — макаръ да сме и тукъ у дома си — да го забравимъ, се провикваме: братя българи, ако вие сте почерпили поука, ако вие не се подавате вече — ако нѣкога сте се подавали — на подстрекателства; ако вие, следъ като прекарахте мизерия и съставявахте лагери, където вашитѣ хазаи ви помагаша, но не безкористно, но не безъ цель — да не бѣда криво разбранъ: ние, които гледаме откритата, откровената физиономия на нашия уважаемъ подпредседателъ Никола Захариевъ, не можемъ да допустнемъ нито за една минута, че той не обича, не тачи своята родина. Той — заради туй, вѣроятно, застава начело на лагера въ Нишъ и го виждаме да раздава храна, да търси жилища, да търси помѣщения, покривки, заради нашитѣ емигранти тамъ. Обаче нека и той бѣде увѣренъ — ако не се е самъ увѣрилъ — че ако сърбитѣ сѣ давали тия помощи, тѣ не сѣ ги давали безъ цель и безъ користъ. Доказателство за това нека бѣде фактътъ, че тѣ, следъ като изпатиха владици да помагатъ на пострадалитѣ отъ земетресението въ Пловдивъ, не само не позволиха ние да пратимъ помощи на пострадилитѣ въ Вардарската долина, но не позволиха даже на двама наши професори да отидатъ да проучатъ и да видятъ кое какво е, що е, и да кажатъ по две сладки думи на нашитѣ сѣнародници тамъ; не позволиха на най-близкитѣ роднини на пострадалитѣ, бащи,

брата и сестри, да отидат да ги навестят, да видят кой е живъ, кой е здравъ, кой е подстрадалъ.

Казвамъ, ако у нѣкои отъ емигрантитѣ е имало заблуди и вѣрване, че можемъ нѣкога да живѣемъ, при промѣна на нашитѣ институции, заедно съ западнитѣ ни съсѣди подъ единъ покривъ, а днесъ сж схванали заблудата си, ние ви каже: елате, драги брата, върнете се у дома! Нека въ нашата нещастна родина настѣпни миръ, нека братска хармония зацари помежду всички ни и нека рѣка за рѣка заработимъ пакъ за благоденствието на нашия родъ и родина, та дано България да дочека и въ своето трето царство много и много, бихъ казалъ, вѣчни залатни вѣкове! (Рѣкоплѣскания отъ македонцитѣ)

Но, г. г. народни представители, ние, македонцитѣ, които видѣхме вече въ робството си разни господари; ние, които знаемъ, че е по-мѣстително да бѣдешъ въ собственото си отечество и тиранитъ да се подиграва съ семейната ти честъ, да те третира като по-низше същество отъ него, да бѣдешъ безправенъ робъ, отколкото да бѣдешъ въ чужбина и само да копнѣшъ по родния край, ние не можемъ по никакъвъ начинъ и зарадъ нищо въ свѣта да се съгласимъ да бѣде гласувана амнистия, която да засегне и такива нещастни българи, които до денъ днешенъ още проповѣдватъ, че нѣкои институции въ България трѣбва да се премахнатъ че трѣбва да се промѣни основниятъ законъ и че едва ли не трѣбва да видоизмѣнимъ въ всичко нашия държавенъ строй. На такива българи ние не можемъ да простимъ. Поради нашитѣ страдания въ робство, ние високо ценимъ ние скѣпимъ твърде много тоя свободенъ български оазисъ — днешното българско царство, гдето можемъ да говоримъ свободно на майчината си речъ. Ние не желаемъ и нѣма да допуснемъ въ никой случай и никогато — доколкото е по силитѣ ни поне — да бѣде то подложено на каквато и да било опасностъ, да бѣде то застрашено отъ каквито и да било намѣрения и въжделения.

Има едно име, което, убеденъ съмъ, въ този моментъ е въ устата на всички ви. Това е Коста Тодоровъ. Той ходи въ Америка. Тамъ, известно ви е, живѣятъ 50 хиляди македонски българи, повечето отъ които не сж стѣпили никогажъ въ България, повечето отъ които сж предимно отъ Западна Македония, хора, които всѣкогажъ и при всички времена фанатично сж държали на своето българско име. На тѣхъ Коста Тодоровъ въ Нью-Йоркъ и въ други по-голѣми градове на Америка е отишелъ да проповѣдва, да ги увещава, както следва: въ Нью-Йоркъ той държи речъ, която подкача на сръбски, а аудиторията е само отъ македонски българи. „Драги брача!“ — казва — „Позволете ми да говоря на езика, на който сж говорили нашитѣ предшественици преди вѣкове и на който се говорятъ нашитѣ наследници подиръ нѣколко десетилѣтия“. Нещастникъ! Нали всѣки схваща какво значи туй? А това е фактъ, фактъ неоспоримъ.

Такива идеи, такива мисли ние, македонцитѣ, смѣтаме, че могатъ да се родятъ само въ глави, чинто мозѣци се хранятъ чрезъ нечиста българска кръвъ. Тия думи на Коста Тодоровъ сж били посрещнати съ бурни протести отъ македонската и хърватската емиграции и съ викове „Позоръ!“ и „Долу предателитѣ!“. После се е намѣсила и полицията.

Сжщитѣ сцени сж ставали и въ други градове на Америка, кждѣто събранитата на Коста Тодоровъ сж били устройвани отъ тогавашния сръбски консулъ въ Чикаго, Радия Янковичъ, или отъ локалнитѣ сръбски представители. По-късно Коста Тодоровъ бѣше поканенъ отъ американскитѣ власти да напусне Америка, като нежеланъ гостъ за Щатитѣ и, понеже той не се съобрази съ тая покана, бѣ изгоненъ насила.

Никакво разкаяние у Коста Тодоровъ и нѣколкото негови сателити, г. г. народни представители, не е настѣпило. Коста Тодоровъ не се чувствува като българинъ. Коста Тодоровъ ходи не само въ Америка, той обиколи и цѣлия нашъ континентъ да държи сказки и да проповѣдва, че на Балканитѣ има само единъ народъ — югославянскиятъ — казва той, за да не каже сръбскиятъ. Навсѣкжде, въ всички свои речи той така говори. Каза се тукъ отъ моя колега Димитровъ, че този човѣкъ е отъ подла за България, че нему се отваряли вратитѣ на европейскитѣ канцеларии, на разнитѣ министерства на великитѣ държави. Коста Тодоровъ го обичали. Ако моята милостъ, който съмъ и председател на Македонския националенъ комитетъ — това сѣрбитѣ прекрасно го знаятъ — ида въ Бѣлградъ и кажа: драги брача, отъ тукъ нататѣкъ азъ не ща български царъ, парламентъ не ми трѣбва, азъ плия на българската конституция, ние сме една държава отъ Адриатика до Черно море, бждете дълбоко убедени, че ще ме приематъ съ отворени обятия и сигурно ще ми

дадатъ всички рекомандации да бѣда приетъ навредъ отъ всичкитѣ имъ приятели.

За насъ, за тѣзи, които живѣятъ въ Македония, нищо по-обидно нѣма отъ туй, бивши властници въ България да се явятъ тамъ между нашитѣ брата и да ги увещава, че сж сѣрби. Единъ по този поводъ пишеше и туряше въ устата на Македония следнитѣ слова: „Сестрице — разбира България — разпъната съмъ на кръстъ. Жадувахъ за майчина речъ. Дойде твой синъ и ми поднесе отрова. Каза ми, че сръбска майка ме била раждала. Проклетъ да е“. Това е схващането, това е прещенката за Коста Тодоровъ и за нѣкои други негови сателити.

Доколко ще зависи отъ това, що е македонско въ България — а обърнете внимание, г-да, че между хората на тази маса (Сочи министерската маса) и между васъ, като проследите, ще видите, че една трета отъ народнитѣ представители иматъ кръвта на македонския българинъ, или въ кръвта на тѣхнитѣ деца по майчина страна има македонска кръвъ — . . .

П. Напетовъ (раб): Значи, искате Македония да е българска.

Д-ръ К. Станишевъ (мак): Не такъвъ е изводътъ. Азъ искамъ да кажа тукъ какво е. Днесъ въ България ние сме толкова много македонци, колкото има и подъ робство въ родината ни.

Нѣкой отъ мнозинството: Той не може да ги разбере тия работи, той е руснакъ.

Д-ръ К. Станишевъ (мак): Азъ говоря като български гражданинъ, и нищо повече. Азъ тукъ съмъ представителъ на днешна българска територия.

А. Наумовъ (раб): Продадохте гробищата въ грѣцка Македония.

Д. Ачковъ (нац. л. о): Срамно е да говоришъ това нѣщо.

Д-ръ К. Станишевъ (мак): Какво казва?

Д. Ачковъ (нац. л. о): Казва, че си продалъ гробищата въ грѣцка Македония.

Д-ръ К. Станишевъ (мак): Азъ ли? За менъ лично ли говорите?

А. Наумовъ (раб): За политиката Ви.

Д-ръ К. Станишевъ (мак): И това не е вѣрно. Македонскиятъ националенъ комитетъ имаше отначало една политика на незаинтересованостъ по този въпросъ. Всѣки бѣше свободенъ да продава или да не продава.

Д. Ачковъ (нац. л. о): Трѣбваше да питаме комуниститѣ!

Нѣкой отъ работницитѣ: Свободна и независима Македония, членъ на балканската федерация.

П. Мърмевъ (мак): Това е нашъ принципъ. Не сте открили Америка. (Възражения отъ работницитѣ. Шумъ)

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Звъни) Тишина, г-да.

Д-ръ К. Станишевъ (мак): Г. г. народни представители! Безъ да искамъ да се простирамъ повече, безъ да ви отегчавамъ съ повторение на мисли, които се казаха оттукъ, азъ ще заключа съ следното.

Ние, македонската парламентарна група, ще гласуваме за законопроекта такъвъ, какъвто ни е представенъ отъ почитаемото правителство. (Рѣкоплѣскания отъ македонската група и земледѣлцитѣ)

Г. Костовъ (раб): Още единъ пътъ искате да покажете, че сте орѣдие на българското правителство.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Г. Костовъ! Вие нѣмате право да критикувате по такъвъ начинъ г. Станишевъ. Това е негово право да каже какво мисли по единъ актъ на правителството.

Д-ръ К. Станишевъ (мак): Ние сме противъ всѣко евентуално измѣнение на законопроекта въ комисията. Намъ ще ни бѣде много мѣчно, ако въ комисията се направятъ видоизмѣнения на които и да било членове отъ законопроекта или ако по другъ нѣкой начинъ се направи нѣщо, га особено човѣкътъ, името на когото споменахъ, както и

неговите сателити се озоватъ тукъ, въ България. Заради тяхъ — заради Коста Тодоровъ и неговите едномишленици — ние бихме желали да настъпятъ моменти на угризение на съвѣститѣ имъ. Нека тяхното ястие имъ стане безвкусно, нека тяхните напитки имъ станатъ горчиви, нека сънътъ имъ бива смущаванъ отъ съникитѣ на стотицитѣ хиляди български войници, които паднаха за Македония; нека си посипятъ съ пепелъ главитѣ и се разкаятъ и чакъ тогава България да имъ отвори своитѣ обятия. Тогава и Македония ще имъ прости! (Ръкоплъскания отъ македонцитѣ, стовориститѣ и нѣкои народни представители отъ мнозинството)

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Има думата народниятъ представителъ г. д-ръ Думановъ.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Трети день разискваме по единъ законопроектъ, който предизвика доста бурни прения между тѣзи, които взеха думата и ония, които слушаха. Азъ нѣмахъ намѣрение да влизамъ въ обсъждане на известни факти отъ нашето близко минало и да давамъ преценка за тяхъ отъ онова гледище, което имамъ и което има партията, отъ чиего име съмъ взелъ думата, защото всички смятаме, че поне онѣзи, които взеха думата отъ правителствена страна да разискватъ този законопроектъ, трѣбваше да бждатъ достатъчно тактични, за да минѣше законопроектътъ колкото се може по-малко забелязанъ и дебатитѣ да бждатъ по-кратки, въ интереса на онова помирение, . . .

В. Коевски (нац. л.): Насъ не ни е страхъ отъ свѣтлина.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): . . . което се цели въ нашата страна наистина да настѣпи.

В. Коевски (нац. л.): Излишно е това, което приказвашъ.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Толкозъ разбирамъ. Не желая въ твоята школа да дойда да ме учишъ.

В. Коевски (нац. л.): А пъкъ азъ ще те приема! Много ми си притрѣбвалъ.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Г. г. народни представители! Всѣкога, когато се е обсъждалъ отъ гледище на теорията въпросътъ за амнистията, не сж липсвали възгледи, какво амнистията, като законодателенъ актъ, има това именно неудобство, че тя повдига много спорове и дава възможностъ, вмѣсто да се спусне, както и тукъ се каза, едно тежко було, едно покривало върху деяния и събития, дори често пѣти и върху цѣли епохи, да се разгорещатъ наново страститѣ и да не ни позволятъ безболезнено да хвърлимъ и юридическо забвение, когато не сме могли политически да забравимъ известни деяния.

Азъ ще си позволя да кажа едно друго мнение, което недавна въ нашия Парламентъ е било изказано отъ единъ нашъ покоенъ вече държавникъ, ползуващъ се съ доста голѣмъ авторитетъ. Г. Такевъ, въ разискванията презъ 1919 г. по единъ доста обширенъ проектъ за амнистия, е изказалъ една мисль, която насъ не може да не ни занимава и която ние не можемъ да не я припомнимъ: „Събитията, за които диримъ амнистия, трѣбва да бждатъ забравени най-напредъ въ паметта на народа, за да могатъ и политичи, и управници да искатъ тяхното юридическо забвение“.

Нѣкои отъ говорившитѣ поискаха да почерпятъ аргументи за представения проектъ, като се спрѣха на онѣзи събития, които ние изживѣхме до 9 юний 1923 г., за да намѣрятъ може-би по-голѣма сила въ себе си и по-голѣма аргументация да пледиратъ за едно пълно забравяне на нѣщата. Азъ нѣмамъ за целъ да оправдавамъ датата 9 юний и събитията, свързани съ нея. Това за мене не е нужно. То не е нужно и за партията, отъ името на която приказвамъ. Обаче събитията преди 9 юний иматъ своята историческа цена и при една амнистия, която трѣбва да се разпростре и върху събития преди 9 юний, върху самитѣ деветоюнски събития и следващитѣ подирѣ тяхъ, тѣ не могатъ да не бждатъ споменати тукъ.

Г. Енчевъ, който така хубаво пледираше за гражданско помирение, който съ толкова добри аргументи искаше отъ всички насъ да забравимъ миналото, да си подадемъ ръка за едно творчество въ единъ много сждбоносенъ за нашата страна моментъ, поради голѣмитѣ грижи, които сж се стоварили върху племе, народъ и държава, бѣше въ много голѣма дисхармония съ другитѣ оратори отъ сѣ-

щата група, които поискаха да окачествятъ известни събития, известна деятельность и едва ли не да се изкаратъ като едни невинни жертви на единъ режимъ, настѣпилъ следъ 9 юний.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Което е вѣрно: 21 юний доказа, че това е вѣрно.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Г. г. народни представители! Преди 9 юний животътъ въ нашата страна съвсемъ не бѣше тъй гладъкъ, тъй спокоенъ, тъй нормаленъ, както нѣкои отъ тая страна (Сочи земледѣлцитѣ) си мислятъ.

А. Капитановъ (з): За тия жертви и Вие писахте нѣщо, г. Думановъ — недейте забравя.

Т. Куневъ (з): Братъ му писа.

Д. Ачковъ (нац. л. о): Петъръ.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Писалъ съмъ и пакъ ще пиша.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Струва ми се, г. Думановъ, че и Вие осѣдихте тоя режимъ, като написахте брошури.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Г. г. народни представители! Азъ желая искрено, върху тия събития, наистина да има забравя и, ако се връщамъ на събитията преди 9 юний, то не е за да извлѣка единъ аргументъ противъ онѣзи, които тукъ се постараха да се турятъ въ положението на пострадали и на жертви, а за да припомнимъ на всички, че когато ние искаме да забравимъ, и отъ едната, и отъ другата страна, има нѣщо, което трѣбва да бжде забравено. И ако припомямъ миналото преди 9 юний, и ако за него казвамъ нѣколко думи, то е съ единствената целъ да знаятъ и тия, които виждатъ въ събитията подирѣ 9 юний всичкитѣ злочестия, настѣпили въ нашата страна, че съ много отъ свотѣ грѣшки, че съ много отъ свотѣ деяния тогава управляващитѣ сж подготвяли, и психологически и обществено, настѣпването на тия събития, които не съмъ азъ, който ще ги оправдавамъ и гѣмамъ задачата да ги оправдавамъ. Защото отъ тия събития и отъ тия некрасиви действия, излѣзли отъ рамкитѣ на нашитѣ закони, не само вие сте страдали, но и ние сме страдали.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Това толкова по-зле говори за васъ тогава.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Г. г. народни представители! Всички ние помнимъ, че отъ 1920-та, пъкъ и отъ 1919-та година у насъ бѣше настѣпилъ единъ режимъ, който нѣмаше своето оправдание. Веднага следъ свършване на войната, следъ толкова нещастия, които сполетѣха нашата страна, всички желаехме да дадемъ своитѣ усилия за успокояването на нашата страна, да осигуримъ нейното правилно и спокойно развитие. Тогава онѣзи, които управляваха нашата държава, правителствата, които се изредиха въ малкото на брой години, нѣмаха срещу себе си никаква политическа опасностъ, нищо нѣмаше обнаружено, което да смути тяхното спокойствие. Тогава всички търсѣхме да се намѣрятъ управници, които да се загрижатъ да консолидиратъ стопанското и политическото положение на нашата страна и да изведатъ разбития параходъ на единъ спасителенъ брѣгъ.

С. Ризовъ (з): И всички казваха въ него време, че това може да направи само Земледѣлскиятъ съюзъ.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Следователно, нѣмаше никакво оправдание за ония голѣми безпривия, за онзи гнѣтъ, който бѣше насажданъ съ всевъзможни срѣдства. Това бѣше едно неоправдано явление въ нашия политически животъ. Защо бѣше нужна оная цензура, на която бѣше подложенъ българскиятъ печатъ? Вие тукъ (Сочи земледѣлцитѣ) се оплаквате отъ администрацията, отъ полицията на режимитѣ следъ 9 юний. Но отворете нашитѣ закони, които даватъ юридическа възможностъ на всѣка администрация да върши произволъ, и кажете: отъ кога датиратъ тѣзи закони, които нѣкога осѣждахме и въ които виждахме срѣдствата за единъ административенъ и за единъ полицейски произволъ? Законътъ за углавното сждбопроизводство, който дава право на полицията да задържа 10 дни, безъ да може нѣкой да се намѣси въ нейнитѣ дѣла, за да спаси единъ невинно арестуванъ отъ произвола на администрацията; ония измѣнения на закона за

углавното сждопроизводство, които дават право на полицията да върши дознания и да бждат тѣ четени въ сѣдебно заседание като актове на една следствена власт, и да бждат вземани предъ видъ като доказателство въ единъ бждещъ процесъ, вие ги дадохте. Законътъ за печата, въ онова му измѣнение, което правѣше невъзможна една борба по-открита, тоже вие го дадохте. И сега дохождате да намѣрите горчивината въ онѣзи законодателни актове, които вие навремето пожелахте да създадете за ваша угода. Азъ и другъ пътъ съмъ ималъ възможностъ отъ тази трибуна да кажа, че нашитѣ политически нещастия сѣ тамъ, че когато сме въ опозиция, виждаме много добре първоизточника на злото и виждаме законния механизъмъ, който позволява единъ полицейски, административенъ произволъ, но когато дойдемъ на властъ, за нашитѣ цели, за лесната изборна борба, за по-лесния политически успѣхъ, ние никога нѣмаме куража да премахнемъ онова, което предшественицитѣ сѣ творили; напротивъ, усъвършенствуваме системата за наша угода и за наше спокойствие.

А. Циганчевъ (з): Въ продължение на 8 години вие го правихте, безъ да смѣтате, че ще паднете.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Г. г. народни представители! Тукъ се спомена отъ единъ преждеговорившъ: „Какво бихте направили, ако нѣмахме единъ законъ, който да ни позволи, щото, оголѣлия българинъ, върналъ се безъ срѣдства, да го оземлимъ и да го направимъ собственикъ?“ И тази мисълъ не току-така на пусто е казана, защото и въ настоящия законопроектъ има единъ текстъ, който предвижда амнистиране на ония престѣпления, които сѣ извършени по отчуждаване на сгради и по оземляване. Да оземлимъ, да дадемъ възможностъ на този, който изкарва препитанието си отъ българската земя, да получи земя, да я работи, отъ това нищо по-добро нѣма, и никой не би критикувалъ единъ законопроектъ, който би ималъ за целъ да даде на безимотнитѣ земя. Но можете ли спокойно да турите ръката на сърдцето си и да кажете, че оземляванията, че отчуждаванията на сгради за държавна и обществена нужда се вършеха така, както законътъ повеляваше — сѣ една справедливостъ, безъ бѣсния партизански духъ да грабимъ отъ неприятния намъ, за да облагодетелствуваме приятния, и че тѣ не бѣха съпроводени сѣ една система на рушвети, на разкарвания и на безправие спрямо българскитѣ граждани? Това не можете да отречете!

А. Циганчевъ (з): Може би да се вършеше отъ нѣкои, но тѣ, изглежда, бѣха въ дѣното на една конспирация и тѣ саботираха по този начинъ управлението.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Г. г. народни представители! Тукъ се позоваха на авторитета на г. Малинова, нашия уважаемъ председател на Народното събрание и уважаванъ отъ всички ни нашъ общественикъ, за да характеризиратъ епохата следъ 9 юний като една епоха на лична несигурностъ. Г. Малиновъ билъ казалъ, че „въ нашата страна, когато замръкнемъ, не знаемъ какъ ще осъмнемъ, а когато осъмнемъ, не знаемъ какъ ще замръкнемъ“.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Не е казалъ такова нѣщо.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Казалъ е. — Но, г. г. народни представители, г. Малиновъ, на чийто авторитетъ се позоваватъ, е казалъ и нѣщо друго — той е далъ характеристиката си за земледѣлския режимъ. Въ една своя речъ, държана въ 1927 г. по отговора на тронното слово, при единъ апострофъ на г. Малинова отъ нѣкого отъ болшинството, когато му примоняха една епоха, която той, изглежда, е намѣрилъ сили въ себе си да забрави, г. Малиновъ е казалъ следното: (Чете) „Г. г. народни представители! Не бихъ желалъ да видя въ затвора нито моя добъръ приятелъ г. Мушановъ, нито г. Славейко Василевъ, нито имамъ желание азъ самъ да влѣза тамъ, защото съмъ изпиталъ „сладоститѣ“ на затвора, защото помня, че всѣка вечеръ съмъ рискувалъ да бѣда закланъ като едно пиле“. Това е казалъ г. Малиновъ.

А. Капитановъ (з): А вие го фотографирахте заедно съ Дочо Узуновъ!

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Но азъ бихъ желалъ за другия режимъ да туря точка. (Възгласъ отъ земледѣлцитѣ) Азъ бихъ желалъ нито единъ въ тая зала да не помисли, че паметьта на българскитѣ граждани, на българскитѣ политици е толкова слаба и толкова къса, че, когато амнистираме, да забравяме кого амнистираме, при какви обстоятелства и за каква деятелностъ го амнисти-

раме. (Възгласъ отъ земледѣлцитѣ) Но, г. г. народни представители, азъ нѣмамъ за задача да оправдавамъ епохата на 9 юний, нито имамъ за задача да оправдавамъ самия актъ на 9 юний. (Глъчка)

Но г. Малиновъ, въ сѣщата своя речъ, е казалъ и нѣщо друго — че „9 юний се наложи благодарение системата, която бѣше наложена“, а на 9-юнскитѣ дейци той изказа своята признателностъ. Това бѣха думитѣ на г. Малиновъ.

А. Циганчевъ (з): 9 юний бѣше единъ строго замисленъ планъ още преди да се видятъ резултатитѣ отъ управлението на Земледѣлския сѣюзъ.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Г. г. народни представители! Преди 9 юний ние преживѣхме редица събития, за които днесъ се иска амнистия: кюстендилски събития, търновски събития и т. н., и т. н. Азъ си спомнямъ, че като адвокатъ въ гр. Плевенъ, защитавахъ единъ процесъ, по който даннитѣ бѣха следнитѣ. Връщайки се, привърженицитѣ на Земледѣлския сѣюзъ, извикани да ликвидиратъ кюстендилския инцидентъ, следъ като извършиха паметни нѣща въ столицата, София, и въ Червень-Брѣгъ, една частъ отъ тѣхъ се отправя къмъ мѣстожителството си, сомовитската линия, къмъ Гигентъ, Голянци и т. н....

А. Капитановъ (з): И разпилѣва таблата на единъ геврекчия. (Глъчка)

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): ... и когато виждатъ единъ нашъ партизанинъ, въ нищо невиновенъ, Маринчо Поповъ (Оживление всрѣдъ земледѣлцитѣ), единъ крайно беденъ човѣкъ, разкарванъ, въпрѣки своята беднотия, по чл. 4, отъ Гигентъ до София пеша два пѣти и освобождаванъ отъ военния прокуроръ, защото гражданскитѣ нѣмаше тази смѣлостъ, бѣха поискали да го хвърлятъ отъ влака и го хвърлиха. Неговата жена, която се бѣше притекла на помощъ да го спасява, бѣше нападната и — тукъ ще си позволя да кажа некрасивитѣ думи — бѣха се нахвърляли къмъ нея като звѣрове и нейниятъ половъ органъ бѣше разкъсанъ! (Възгласъ отъ земледѣлцитѣ)

Т. Тонковъ (з): Щомъ имате тая смѣлостъ тукъ, отъ трибуната на Народното събрание, да сравнявате едно прѣскане геврецитѣ на единъ симитчия, сѣ онѣзи безобразни кланета, които гледахте и на които се наслаждавахте, това показва, че нѣмате човѣшко достоинство, като говорите така.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Г. г. народни представители! Азъ припомнямъ тѣзи събития не за да дразня, не да извиквамъ миналото и не за да ратувамъ за партията, която представлявамъ, защото тя нѣма нужда нито отъ тази амнистия, нито отъ миналитѣ амнистии. Това го казвамъ, за да почувствувате, че вашето минало не е тъй безпогрѣшно, тъй безпорочно, за да заставете тукъ въ позата на единъ страшенъ обвинителъ и да преиначавате историческото развитие на събитията въ нашата страна. Защото, тъй както вървѣхте съ арестуванятия на бивши министри безъ никаква вина, съ предаванетоъ имъ на изключителни сѣдилища, състоящи се отъ общински съветници — тѣзи ваши дѣла, казвамъ, до тамъ водѣха, че вашата властъ, когато бѣше съборена на 9 юний бѣше всеобщо осждена отъ всички партии безъ изключение. (Възгласъ отъ земледѣлцитѣ) И мене ми прави много тѣжно впечатление, когато вие, подъ председателството на уважаемия г. Малиновъ, смѣете да приказвате за 9 юний, като забравяте, че вие, когато спомнувате тая дата, влизате въ едно смѣшно противоречие съ себе си.

Отъ земледѣлцитѣ: А-а-а!

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Защото, ако ще приказваме за 9 юний и ако той ще бѣде една позорна дата, ...

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Такава е.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): ... когато ще дойде историческото оправдание на всички прегрѣшения, които сѣ станали впоследствие, и ако той ще ви послужи да оправдаете агентата въ „Св. Недѣля“, ако той ще ви послужи да оправдаете деятелността на тия четиримата, които фактически сѣ визирани въ амнистията, но имената на които не смѣете да произнесете — тамъ се мамите много жестоко.

Т. Тонковъ (з): Вие твърдите ли, че тия четиримата сѣ автори на този позоренъ агентатъ, който ще се запише съ позорни букви въ нашата история?

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Има дейци на 9 юний, които не знаят какъ да гълтатъ голѣмото обвинение, че 9 юний е изворъ на всички злини, на всички нещастия, на всички безчинства, които сѣ станали отъ тогава въ нашата страна.

С. Патевъ (з): Твърдите ли, че атентатътъ въ „Св. Недѣля“ е дѣло на земледѣлци?

Министъръ К. Муравиевъ: (Казва нѣщо на оратора)

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Не ме разбирате, г. министре.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Дайте базата, върху която стоите, за да говорите за 9 юний по този начинъ. Азъ се чужда на Вашата смѣлость . . .

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Звъни) Моля, нѣмате думата.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Азъ не опровергавамъ моята смѣлость, но азъ се чужда на вашата смѣлость; чужда се, когато единъ депутатъ отъ вашата група има смѣлостта да ви каже, че тамъ не може да човъркате, защото сте виновни, и когато смѣете да таксувате 9 юний като толкова черна дата, като толкова голѣмо престѣпление, какъ можете да търпите въ вашата срѣда министри, които бѣха деветоюнци! (Възражения отъ земледѣлцитѣ)

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Нѣма значение, кой какъ е мислилъ за 9 юний, но за престѣпниците кажете.

Д-ръ И. Бешковъ (з): Вие, г. Думановъ, презъ 1926 г. държехте събрания въ Плевенска околия — тогава, когато ние не смѣхмe — и вие позорѣхте най-много 9 юний и казвахте, че той е черна дата.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Не отричамъ това — не го оправдавамъ.

Д-ръ И. Бешковъ (з): Днесъ защо не се обясните съ г. Смилова?

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Имайте малко търпение да ме чуете.

С. Патевъ (з): Твърдите ли, че Земледѣлскиятъ съюзъ има участие въ атентата въ „Св. Недѣля“?

Д. Ачковъ (нац. л. о): За Земледѣлския съюзъ не става дума.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Кой е казалъ това?

С. Патевъ (з): Твърдите ли, че атентатътъ въ „Св. Недѣля“ е дѣло на земледѣлци?

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Не съмъ казалъ такова нѣщо. Азъ казахъ и повтарямъ, че когато вашитѣ оратори отъ земледѣлската парламентарна група имаха смѣлостта отъ тая трибуна да осѣждатъ дѣлото на 9 юний като първоизточникъ на всички нещастия и престѣпления, които настѣпиха въ нашата страна следъ 9 юний, и да посочатъ, че това е една грозна и черна страница въ нашата новейша политическа история, . . . (Възражения отъ земледѣлцитѣ)

Т. Мечкарски (з): Сѣщото писа и Вашиятъ братъ, г. Думановъ.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): . . . тѣ забравятъ, че дейци на 9 юний има тукъ (Сочи мнозинството), има ги на тая маса (Сочи министерската маса) и въ лицето на министра, който внася законопроекта. И затуй това бѣше прекалено! Това искамъ да кажа.

Т. Мечкарски (з): Г. Думановъ! Вашиятъ братъ осѣди 9 юний въ своята брошура за Стамболийски и Петко Д. Петковъ. А Вие като адвокатъ на подсъдимитѣ земледѣлци следъ 9 юний доста пари спечелихте отъ сдруженитѣ земледѣлци въ вашата околия! (Глъчка)

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Какви събития настѣпиха следъ търновскитѣ събития?

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Ти, когато вземаше паритѣ на сдруженитѣ земледѣлци да ги защитаваши, тѣ тогава бѣха добри.

А. Николаевъ (з): Следъ 9 юний клиентелата ви бѣше все изъ срѣдата на сдруженитѣ земледѣлци.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Въ Търново се целѣше обезглавяването на нашата опозиция. И това се постигна. Но то не бѣше задоволило управляващитѣ тогава. Азъ имамъ нарѣдка едно писмо отъ Цанко Бакаловъ.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Нѣмате ли нѣкаква фотография отъ времето, когато вие влизаете въ „Врабча“ 1?

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Това писмо е писано въ Женева на 20 октомврий 1922 г., въ което Цанко Бакаловъ, като казва известни работи отъ интимния животъ на Земледѣлския съюзъ, препорѣчва на Стамболийски въ 1924 г., когато изтича законодателниятъ периодъ на Народното събрание, да се оттегли отъ властъ, да повѣри властта на Марко Тудлаковъ, съ когото Цанко Бакаловъ успѣлъ да се споразумѣе върху известни нѣща, за да бѣде по-малко уязвимъ Стамболийски. Въ това писмо Бакаловъ пише: (Чете) „Онуи, което стана въ Търново, трѣбва да го повторимъ по-смѣло и веднѣжъ завинаги да ликвидираме съ тия събития“, и по-нататѣкъ дава едно указание, че не се е достигнало съ Търново нищо, че Търново като единъ епизодъ, трѣбва да бѣде оставенъ, но той трѣбва да бѣде повторенъ по-смѣло, за да се свърши веднѣжъ завинаги съ всичко — „ти ме разбирашъ какво искамъ да кажа“ (Възражения отъ земледѣлцитѣ)

С. Ризовъ (з): Голѣмъ лъжецъ си! Цанко Бакаловъ бѣше въ Търново и презъ търновскитѣ събития предотвратяваше изстѣпленията. Азъ бѣхъ тамъ и видѣхъ, какъ той въздържаше земледѣлцитѣ.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Азъ познавамъ почерка на Цанко Бакаловъ и твърдя, че това писмо е отъ него.

В. Коевски (нац. л.): Подписъ има ли?

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Да, има — „Цанко Бакаловъ“.

В. Коевски (нац. л.): Желателно е да видимъ това писмо.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Заповѣдайте, г. Коевски. Можете да го вземете.

Т. Тонковъ (з): Последнитѣ думи на Цанко Бакаловъ сѣ единъ ударъ върху всички такива като Васъ, които не гледатъ съ човѣшки суратъ, а съ реакционни намѣрения. Вие сега плочете на това което сте говорили въ сѣдилищата, когато защитавахте подсъдимитѣ земледѣлци.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Азъ следѣхъ съ внимание речта на председателя на Народното събрание г. Николо Захариевъ. Той ни нарисова живота на българската емиграция въ съседната намъ държава.

П. Дековъ (з): (Отива при оратора на трибуната) Мога ли да взема писмото?

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Да, само че ми го върнете. (Дава му писмото) — Той нарисова въ най-черни краски живота на емиграцията. Той се изкара като една жертва на това голѣмо нещастие да стане самъ емигрантъ. Но г. Никола Захариевъ не пожела, пъкъ и не е длъженъ да ни каже, кои нѣща сѣ накарали него лично да стане емигрантъ (Възражения отъ земледѣлцитѣ), . . .

А. Николаевъ (з): Ама че въпросъ задавашъ!

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): . . . кое е наложило на г. Никола Захариевъ да емигрира? Азъ признавамъ, че имаше хора, които бѣха принудени да емигриратъ; признавамъ, че имаше хора, които бѣха подгонени; признавамъ, че имаше хора, животътъ на които може би бѣше въ опасност, . . .

С. Ризовъ (з): Ти можешъ ли върна живота на ония, които бѣха избити?

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): . . . но не мога да позволя никому, който не е билъ преследванъ, който не е билъ гоненъ, върху когото не е тежало нищо, да емигрира, да стои извънъ родината си, за да може, поради неговата деятелност, когато се завърне тукъ, следъ единъ такъвъ хубавъ личенъ успѣхъ, да се издигне въ нашия Парла-

ментъ, да добие единъ отговоренъ постъ, да търпи укори и обвинения.

Азъ се потрудихъ да намѣря показанията на г. Захариєва по Годечкия процесъ, писани собственоръчно, и предъ полицията, и предъ следователя.

Н. Захариєвъ (з): Г. Думановъ! Вие бѣхте въ Плѣвненъ адвокатъ по нашето дѣло.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Да.

Н. Захариєвъ (з): Помните добре, . . .

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Да, помня.

Н. Захариєвъ (з): . . . че азъ тогава бѣхъ окованъ съ две вериги на двата си крака.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): И азъ Ви защитавахъ.

Н. Захариєвъ (з): Вие лично, като нашъ адвокатъ, протестирахте за туй безчовѣчно държане спрямо единъ български гражданинъ.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Така.

Н. Захариєвъ (з): И сега ми е много чудно, че тогава бѣхте единъ Думановъ, а сега сте другъ Думановъ. (Ръкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): И сега съмъ същиятъ.

А. Неновъ (раб): (Къмъ земледѣлцитѣ) Трѣбваше съжитѣ тия вериги да поставите на тѣхъ (Сочи националлибералитѣ-обединени)

А. Бояджиевъ (раб): Имаше и други, които сѣщо така бѣха вкарани въ сѣдилищата, за които вие сега искате амнистия на часъ по лъжичка!

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Обаче това бѣше въ 1923 г. . . .

Н. Захариєвъ (з): Когато Вие лично вземахте по 20.000 л. на човѣкъ да го защитавате. (Ръкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ) И азъ избѣгахъ тогава, защото не бѣхъ сигуренъ: каквито ми бѣха обвинителитѣ, такива ми бѣха защитницитѣ — като Васъ. (Ръкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Много хубаво това, но то Ви иде на ума много късно.

А. Бояджиевъ (раб): (Къмъ земледѣлцитѣ) На всички, които се намиратъ сега въ затворитѣ и задъ граница, вие не желаете да имъ дадете пълна амнистия, а искате да имъ дадете амнистия на часъ по лъжичка. Да се запише три пѣти това! (Глъчка)

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Г. Захариєвъ е далъ следнитѣ показания: (Чете)

„Презъ августъ 1924 г. се получи въ Българския младежки земеделски съюзъ съобщение отъ Прага, съ което се кани и Младежкиятъ съюзъ да изпрати делегати“, на една конференция въ Люблина

„Въ това време бѣхъ поелсателя на Славянския младежки земеделски съюзъ и трѣбваше непременно да замина“.

Н. Захариєвъ (з): Къде, къде е казано това?

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Въ Вашитѣ показания.

Н. Захариєвъ (з): Вие или сте народенъ представителъ, тукъ, или сте защитникъ на единъ обвиняемъ, или сте провокаторъ, като изнасяте отъ трибуната туй, което е говорено предъ полицията.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): (Къмъ д-ръ Н. Думановъ) Това е аморално!

Н. Захариєвъ (з): Това е неморално!

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): (Продължава да чете): „Въ заседание на постоянното присѣствие се избра делегация въ съставъ: азъ, Никола Велевъ, Иванъ Йоновъ, Димитъръ Илиевъ и Спасъ Найденовъ. На 28 августъ 1924 г. делегацията“ . . .

Н. Захариєвъ (з): Политическо мекере!

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): . . . „съ редовенъ паспортъ, разрешенъ безъ документи отъ г. Разсукановъ“ — главенъ секретаръ на Министерството на вътрешнитѣ работи — „замина“ за Люблина и се отби въ Нишъ . . . Това сжъ Вашитѣ показания. Това показва, че Вие, който сте билъ подъ голѣмъ полицейски гнетъ, сте получили паспортъ безъ формалности, издаденъ лично отъ Разсукановъ, били сте подгоненъ и сте станалъ изгнаникъ толкова години, за да влачите изгнанишки животъ като една жертва на единъ режимъ. . . .

Н. Захариєвъ (з): Да, трѣбваше да ме оберете съвсемъ, нали?

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Г. г. народни представители!

И. Ангеловъ (нац. л. о): Г. Думановъ! Попитайте, на какво основание г. Статевъ и г. Григоръ Василевъ преди 9 юний заминаха и избѣгаха вънъ отъ България? (Ръкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ) Нали имъ издадоха тогава пакъ паспорти, защо избѣгаха? (Голѣма глъчка)

Н. Захариєвъ (з): (Къмъ д-ръ Н. Думановъ) Ето единъ вашъ националлибералъ какво казва! Вие сте ренегатъ!

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Азъ?

Н. Захариєвъ (з): Вие използваше паметта на д-ръ Генадиевъ и вървѣхте като мекере подиръ д-ръ Генадиевъ да обирате ония, които страдаха тогава по затворитѣ и участитѣ.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Г. Омарчевски чете тогава на почитаемото народно представителство . . .

Д-ръ И. Бешковъ (з): Генадиевъ се е оплаквалъ, че Вие сте му откраднали хонорара.

Н. Захариєвъ (з): Г. Думановъ! Д-ръ Бешковъ казва, че Генадиевъ се е оплакалъ, че Вие сте му откраднали хонорара.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): И това е вѣрно, щомъ Вие го казвате! Г. г. народни представители! . . .

Н. Захариєвъ (з): Мародери!

Г. Василевъ (д. сг): Г. председателю! Една дума.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Моля Ви се, нѣмате думата.

А. Капитановъ (з): Нека каже човѣкътъ какъ е заминалъ. (Голѣмъ шумъ)

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Моля, г-да, пазете тишина, защото не съмъ въ положение да продължавамъ заседанието.

Г. Василевъ (д. сг): Една минутка, г. Думановъ.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Нѣмате думата, г. Василевъ.

Г. Василевъ (д. сг): На 20 юний презъ 1922 г. азъ взехъ паспортъ отъ Софийското градоначалство и заминахъ за Мюнхенъ, както почти всѣка година съмъ заминавалъ за странство, съ жена и деца. Мислѣхъ да се върна на 1 октомврий и писахъ на г. Ляпчевъ, че ще се върна на 1 октомврий. Между това станаха септемврийскитѣ събития. Г. Ляпчевъ ми писа на 19 септемврий: „Нѣма да се връщашъ въ България, защото ще те убиятъ на Драгоманъ.“

Отъ земледѣлцитѣ: Ей-й-й! (Глъчка)

Г. Василевъ (д. сг): Азъ пазя писмото.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Слава Богу, не те убиха.

Г. Василевъ (д. сг): Презъ лѣтото, когато заминахъ за Мюнхенъ, за да прекарамъ ваканцията, тогава нѣмаше Камара, нито имахъ работа като адвокатъ, понеже сѣди-

лицата бѣха въ ваканция. Азъ заминахъ да почивамъ. Това е. Нищо друго.

И. Ангеловъ (нац. л. о): Азъ искахъ само да напомня единъ фактъ: азъ съветвахъ покойния Генадиевъ да си вземе паспортъ и да отиде въ Франция, въ Парижъ, защото го загрозяваха опасности. И азъ искахъ да напомня, че ако г. Захариевъ или Драганъ Стояновъ е избѣгалъ или е станалъ емигрантъ, сигурно той е билъ подъ тор-моза, подъ гнета, че ще бѣде убитъ — затуй е избѣгалъ. (Ръжкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

Отъ земледѣлцитѣ: Това е!

Н. Захариевъ (з): Може ли единъ български гражда-нинъ . . . (Глъчка)

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Звъни) Моля, ти-шина, г-да!

Н. Захариевъ (з): Той засѣга моята лична честъ. — Може ли единъ български гражданинъ да остави родъ, родина, семейство, жена, деца, баща, майка и да избѣга за кефа на д-ръ Думановъ, когато има мародери като него, които го обиратъ, като бъркатъ въ неговия джобъ? (Ръжкоплѣскания отъ мнозинството)

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Това е мародерство!

Б. Смиловъ (нац. л. о) (Къмъ Н. Захариевъ) Вие да внимавате и да държите единъ по-приличенъ езикъ. Вие не можете да говорите така. И Вие сте подпредседател на Камарата! (Възражения и тропане по банките отъ земледѣлцитѣ).

Н. Захариевъ (з): Г. Смиловъ! Вие бѣхте министъръ на правосъдието.

Б. Смиловъ (нац. л. о): Да, да.

Н. Захариевъ (з): Следъ 9 юний Вие самъ лично съобщихте, че въ моята къща, въ моята квартира, следъ обиска, намѣрили два и половина милиона лева.

Б. Смиловъ (нац. л. о): На кого?

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Звъни) Моля ви се, г-да!

Н. Захариевъ (з): Азъ ще заведа дѣло противъ Васъ, за да искамъ да ми върнете паритѣ, които ми се конфискуваха.

Б. Смиловъ (нац. л. о): Азъ за пръвъ пѣтъ чухъ за Вашето съществуване тази година.

Н. Захариевъ (з): И азъ не подозирахъ за Вашето съществуване до 9 юний — никой не Ви знаеше до тогава.

Б. Смиловъ (нац. л. о): Вие не можете да държите такъвъ езикъ!

Т. Тонковъ (з): До 9 юний никой не знаеше фигурата на Смиловъ.

Н. Захариевъ (з): (Къмъ Б. Смиловъ) Вие се явихте следъ 9 юний като политически метеоръ и изчезнахте. (Глъчка)

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Моля ви се, г-да, ще вдигна заседанието.

Б. Смиловъ (нац. л. о): Г. Захариевъ! Това е Парламентъ, това е Камара — Вие не можете да държите тукъ такъвъ езикъ. (Възражения отъ земледѣлцитѣ)

Н. Захариевъ (з): Вие да не провокирате.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Звъни) Моля, г-да! Има думата г. д-ръ Думановъ.

Б. Смиловъ (нац. л. о) (Къмъ земледѣлцитѣ) Съжалявамъ, че нѣма тукъ огледало да се видите дали сте за Парламентъ! Не ви е срамъ! Я се вижете! (Възражения отъ земледѣлцитѣ. Глъчка)

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Продължително и силно звъни)

Н. Захариевъ (з): Вие винаги се гледате на огледалото!

А. Капитановъ (з): Като ни карате да се оглеждаме въ огледалото, тия Ваши думи много ли сж премѣрени? И Вие претендирате да бѣдете общественикъ!

И. п. Василевъ (з): (Къмъ Б. Смиловъ) Не бѣхте ли Вие, който искахте да се справите съ дружбашиѣ за 24 часа — да Ви дадатъ властѣта?

Д-ръ Х. Георгиевъ (нац. л. о): Ваши хора отъ него (Сочи Б. Смиловъ) сж спасени. Попитайте вашитѣ дру-гари.

А. Капитановъ (з): Азъ съмъ юристъ и зная и окръж-ното Ви! Вие може да сте спасявали отдѣлни хора — и това ми е известно, че сте спасявали отдѣлни хора!

Д-ръ Х. Георгиевъ (нац. л. о): И Омарчевски знае това. (Голѣмъ шумъ)

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Давамъ десетъ ми-нути отидиѣ.

(Следъ отидиѣ)

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Звъни) Заседанието продължава.

Има думата народниятъ представител г. д-ръ Никола Думановъ.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): (Отъ трибуната) Г. г. на-родни представители! Амнистията е единъ актъ на вър-ховната властъ съ цель да хвърли забравата върху известна категория престѣпления, по които има издадени присѣди, започнати углавни преследвания или по които нѣма още такива. Законътъ е едно общо правило за всички и то трѣбва да бѣде следвано отъ изпълнителната и съдебната власти. Амнистията е едно отклонение, едно изключение отъ това правило. Тя се е наложила още въ древни вре-мена, когато човѣчеството се е организирано въ полити-чески единици, много или малко приличащи на днешната наша модерна държава. Въ всѣка страна, поради полити-чески противоречия или поради социални противоречия, дохожда време, когато настѣпватъ смутове. Това е една отъ причинитѣ нѣкога да се пожелае забвението, за да се възвърне спокойствието, да се възвърне онази хармония, за която всички мислимъ и която е тъй необходима за едно правилно развитие на организираното общество. Другъ пѣтъ по известни закони отъ фискално естество, поради тѣхната ненавременность или поради неподготве-ността на населението да ги възприеме, ставатъ наруше-ния, които се явяватъ като едно масово явление, и често пѣти и тѣхъ правителството чрезъ единъ законодателенъ актъ иска да забрави, като обезличи тѣхнитѣ последици.

Единъ отъ преждеговорившитѣ изтъкна една хубава мисль, която е исторически оправдана. Следъ остри граждански борби настѣпва единъ моментъ или на пре-сищане и борбата спира, или една отъ странитѣ побе-ждава. И следъ като настѣпи нужното спокойствие и жи-вотътъ почва да се нормализира, дава се амнистия. Бор-битѣ, които сж се водили на една по-друга основа — про-мѣна на строя социаленъ или политически — и които борби сж по-остри, съ факта на победата отъ тия, които сж почнали метежа или революционнитѣ борби, нѣматъ нужда отъ амнистия. Въ Съветска Русия никой не мисли да преследва работницитѣ, защото сж правила революция и съборили царския режимъ. Ако революцията не бѣше успѣла и имаше жертви, имаше затворници, тогазъ си-гурно и тамъ, въпрѣки абсолютизма, можеше да дойде време за амнистия. У насъ, за голѣмо щастие или за го-лѣмо нещастие на нѣкои, борбитѣ, които преживѣхме, не донесоха тѣзи последици. Тѣ свършиха по единъ другъ пѣтъ, по единъ другъ начинъ, известенъ на всички. И за туй днесъ не може да става въпросъ за една амнистия, отъ която да се нуждае победителътъ.

Преди да кажа своето заключение по онази частъ отъ законопроекта на амнистията, която засѣга политическитѣ събития, визирани въ п. 1 на чл. 1, азъ ще си позволя една малка критика отъ юридическо гледище на нѣкои постановления на тоя законопроектъ за амнистия.

Амнистията, въ нейния произходъ, правенъ и истори-чески, е добила една физиономия, отъ която мѣжко юри-ститѣ отсѣпватъ. Ние схващаме амнистията като едно правило общо, обективно. Амнистията, за да заслужи за-конодателенъ актъ, който ще изличи самитѣ престѣпления

юридически, не може да визира личности, не може да визира едно отделно престъпно деяние, нито пък една категория лица; тя трябва да визира една категория от деяния, извършени в един известен период от време. Само тогава амнистията е юридически и правно оправдана. И в миналото у нас е имало амнистии, които са се отклонявали от този юридически принцип. Ние имаме амнистии, които визират личности. Имаме амнистии за политически престъпления, имаме амнистии и за вулгарни престъпления. Азъ считамъ, че този начинъ на действие е пакостенъ, защото нито обществено, нито правно оправдание няма за онзи, който дава амнистията, да забрави големитъ подбуди, които обуславят единъ законодателен актъ, като амнистията. Ако едно лице си е позволило да наруши закона и да извърши едно престъпление, безъ да има политическо оправдание, безъ да има оправданието на едно масово нарушение на единъ законъ отъ много лица, такова едно престъпление никога не заслужава да занимава законодателното тѣло да дава амнистия за него.

А. Бояджиевъ (раб): Ами ако сега това лице е министъръ, пъкъ е правило фалшиви удостоверения!

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Онѣзи, които даватъ амнистии, трябва да бждатъ много внимателни къмъ такива случаи. Ние трябва да констатираме единъ фактъ, който и други хора сж констатирали въ нашата страна: чувството на респектъ къмъ нашитъ закони е намалѣло. Ние имаме престъпления, които се вършатъ отъ длъжностни лица, и това е едно явление, което смущава правилното развитие на нашата страна. Отъ друга страна, страхътъ отъ закона, при толкова честитъ амнистии и помилвания у насъ, е значително намалѣл. Азъ не знамъ кого визира законопроектътъ за амнистията въ онова разпореждане, съ което се амнистиратъ престъпнитъ деяния по чл. 352 и последующитъ отъ наказателния законъ. Въ мотивитъ ние не сръщаме абсолютно нищо за това разпореждане. Азъ ще чакамъ министърътъ на правосъдието да се поясни по този въпросъ. Въ обществото се визиратъ лица, които ще бждатъ обхванати отъ това разпореждане. Ако е вѣрно, че се визира настоящъ министъръ, мене ми се чини, че за негова честъ ние не трябва да допустнемъ подобно нѣщо, защото онѣзи, които сж дошли начело на изпълнителната властъ, за да бранятъ правния порядъкъ въ нашата страна, тѣ трябва да бждатъ най-много внимателни и да не ни накаратъ да казваме тежката приказка, че следъ 6-месечно управление сж се погрижили най-напредъ за своята собствена сѣдба.

Въ законопроекта за амнистията има и друго едно постановление, което тоже не е съгласно съ нашето разбиране на правниѣ. Амнистията и помилването нѣкога, преди строгото раздѣляне въ модерната държава на изпълнителната и законодателната власти, сж вървѣли заедно. Ако погледнемъ първитъ две амнистии, които нашето Народно събрание е гласувало, ще видимъ, че нашиятъ законодател въ онова време, още младъ, не свикналъ съ правния порядъкъ, е смѣсилъ амнистията съ помилването и въ тѣхъ има такива постановления, отъ които може да се заключи, като че царътъ дава амнистия, а не законодателното тѣло. Моята дума е за забележка а къмъ п. 2 на чл. 1 отъ законопроекта. Помилването не изличава юридически престъпно деяние. Помилването или замѣнява наказанието съ друго — обикновено смъртното наказание съ доживотенъ, строгъ тъмниченъ затворъ — или намалява частъ отъ наказанието, или отбѣнява цѣлото наказание. Амнистията, която заличава юридически престъпното деяние, съгласно нашия основенъ законъ и съгласно наказателния законъ, е дѣло, е актъ на законодателното тѣло. Ние не можемъ, ако желаемъ правилно да законодаствуваме и да не създаваме лошъ прецедентъ, да допустнемъ амнистията да стане сръдство за угодничество и сръдство за криминална политика на изпълнителната властъ. Искамъ да кажа, че когато амнистиравме, ние не можемъ да амнистираме, освенъ категория деяния въ единъ периодъ отъ време. Да позволимъ гласуването на единъ законъ, който да даде право на изпълнителната властъ — на министра на правосъдието съвмѣстно съ държавния глава — да дава помилване, което фактически да има правнитъ последици на амнистия, това е една аномалностъ. И затова азъ ще искамъ да чуя, какви сж съображенията на правителството, респективно на г. министра на правосъдието, за предвиждането на забележка а, споредъ която единъ осѣденъ по чл. чл. 13 и 16 отъ закона за защита на държавата на повече отъ 12½ години, ако бжде помилванъ, да се счита амнистиранъ. Въ Франция има единъ

аналогиченъ случай въ 1877 г., когато е била дадена условна амнистия за онѣзи, които ще бждатъ помилвани отъ председателя на републиката.

С. Джабарски (нац. л.): Това постановление го има въ по-раншитъ закони за амнистии. Тукъ се само припо-втаря.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Ако по-рано е вършена грѣшка, не зная.

Н. Гавриловъ (нац. л.): Професори сж го предложили.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Можемъ да допустнемъ това, но правителството трябва да се изясни — визира ли съ тази забележка всички, които сж осѣдени, въ това число и дейцитъ на конспирациитъ, както обичаме да наричаме осѣденитъ отъ Комунистическата партия, или съ тази забележка ще дадемъ възможностъ на правителството да подбере нѣколко нему потрѣбни или удобни лица, за да ги постави въ положението на амнистирани чрезъ едно действие помилващо, чрезъ министра на правосъдието.

А. Неновъ (раб): Искатъ да пречупятъ грѣбнака на онѣзи, които сж въ затворитъ.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Г. г. народни представители! Азъ съжалявамъ, че бѣхъ криво разбранъ. Азъ съсемъ нѣмамъ за целъ тукъ да повдигамъ завесата на миналото, защото нито въ събитията преди 9 юний, нито въ събитията подиръ 9 юний ние, като партия, нѣмаме отъ какво да се сраимъ и да се страхуваме. Когато получиме паметната и зловеща телеграма и когато една сутринъ презъ м. септемврий 1922 г. частниятъ секретаръ на г. Малиновъ, и други трима млади хора дойдоха да съобщатъ въ Плѣвнѣ, че съ трена, въ който е пжтувалъ корпусътъ на тѣй наречения тогава Черенъ блокъ...

Н. Пждаревъ (д. сг): Конституционенъ блокъ.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о):... е станало нещастие, ние, събрани вкупомъ, тръгнахме да защитимъ свободата и политическата честъ на хора въ нищо невиновичи. Когато следъ 9 юний се вършеха ексцеси, съ нищо неоправдани, въ промеждутъцитъ на стѣлковенията, които имаха характера на гражданска война, ние тоже защитихме слабата страна.

В. Коевски (нац. л.): Кои вие?

А. Неновъ (раб): Смиловъ следъ 9 юний бѣше въ Брацигово и е заявилъ на моста: „Глави ще се търкалятъ“. И действително презъ септемврий глави се търкаляха.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Г. г. народни представители! Днесъ ние искаме да забравимъ миналото. Желанието у насъ да забравимъ миналото е много чистосърдечно.

Нѣкой отъ земеделцитъ: А човъркате ранитъ.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Господинътъ, името на когото не знамъ, този апострофъ не трябва да го отправя къмъ насъ, а трябва да го отправя къмъ тия (Сочи министритъ), които тукъ иматъ болшинство задъ своя грѣбъ, които следъ сладката победа на 21 юний имаха дълга, следъ обещанията, които дадоха, да дадатъ и психологическитъ условия, и условията на разума и на сърдцето за едно гражданско помирение. Съ това искахъ да ви напомня и, ако цитирахъ известни случаи отъ миналото, то не бѣше освенъ съ единствената целъ да кажа, че както едната страна има вина, така и другата страна има вина...

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Само вие нѣмате вина! Само вие сте чисти като Света Дѣва Мария!

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о):... че имаше порочни действия, които не могатъ да бждатъ оправдани. И ако тукъ бихме направили тази концесия, да забравимъ срамнитъ работи, които се изнесоха отъ тази трибуна и които никой не може да отрече...

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Само че рѣцетъ ви сж изцпани.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о):... то ние желаемъ съ онази крачка, съ която ще прескочимъ печалното минало и

не толкова спокойното настояще — защото то още не се е улегнало и не дава признаци за едно правилно и спокойно развитие на нашата страна — да кажем, че булото може да бъде спуснато само при едно условие. Когато вие пледирате за една амнистия широка, но не я давате широка, ние тръбва да ви попитаме, защо не я давате широка? Вашите оратори пледират за широка амнистия, но когато пледират, те не гледат тукъ (Сочи министерската маса), не гледат и тамъ (Сочи мнозинството), а гледат тамъ (Сочи сговористите). Отъ кого искате амнистия? Отъ опозицията, отъ Сговора ли? Че той вече не е на власт, вие сте на власт, вие сте могъщи, вие имате сръдствата и възможността да дадете тая широка амнистия. Защо не я давате? Г. Захариевъ каза, че е за пълна амнистия, г. Димитровъ също иска пълна амнистия, но г. Захариевъ прави завоя: „Ние ще се подчиним и ще гласуваме проекта“. Спомнямъ си изявленията на уважаемия г. министър-председател, стига да не сж интрига: „Ще дадемъ амнистия, каквато я искатъ земледълците. Те да му мислятъ, иматъ ли смѣтка отъ пълна амнистия“. Защо е това?

И. Василевъ (з): Вие правите сега интрига, интригувате най-долно. Не Ви е срамъ!

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л. о): Г. г. народни представители! Тръбва да признаете като безспорно, че, за голѣмо съжаление, това има своето психологическо оправдание. Въ задграничното представителство, въ забѣгналите задъ граница има хора, които много тежко сж забравили отечественния си дългъ. Когато искате амнистия за тяхъ, искайте я по такъвъ начинъ, че да не повдигате тежко подозрение, дайте да се разбере, че не се солидаризирате съ оный, което е тревожило известни фактори въ България, и съ огледъ на спокойното развитие на нашата страна, го осжждате. Нѣма защо, когато се припомнуватъ некрисиви дѣла на отдѣлни личности, вие да се вълнувате така, като че тия дѣла сж вършени отъ ваше име и за ваша смѣтка. Азъ зная едно нѣщо — и твърдо вѣрвамъ въ това — че предателски партии нѣма; но азъ зная и друго нѣщо, което исторически е вѣрно — че много пѣти партии не сж имали куража и смѣлостта да ликвидиратъ съ известни личности. И ако вие желаете да дадете доказателство, че искате граждански миръ, че искате спокойно развитие на нашата страна, че желаете да не се повтарятъ страшните картини отъ миналото, че желаете обединението на усилията на нацията за отстояване интересите ѝ въ тѣзи тежки дни, които преживѣваме, искайте пълна амнистия, но така, че да не бъдете морални съучастници на онѣзи, които днесъ продаватъ България. (Ржкоплѣскания отъ обединените националиберали)

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Има думата народниятъ представителъ г. Тома Константиновъ.

Н. Гавриловъ (нац. л.): (Къмъ д-ръ Н. Думановъ) Кажете, за каква амнистия е вашата група?

Д-ръ Х. Георгиевъ (нац. л. о): Който може да го разбира, го е разбралъ.

Н. Гавриловъ (нац. л.): Вие нѣмате смѣлостта да кажете, за каква амнистия сте — за пълна ли или не.

И. Василевъ (з): Понеже сж катраникъ на Сговора, те сж за такава амнистия, за каквато е Сговорътъ. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Нѣкой отъ работниците: А вие излъгахте народа на 21 юний. Това е.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Моля ви се, г-да!

Т. Константиновъ (нац. с. т): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! България живѣе свободенъ животъ 55 години. Въ този краткъ периодъ на съществуване въ България сж били извършени много престѣпления срещу държавата. Като говоря за амнистията, азъ искамъ да се мотивирамъ не само правно. Правната мотивировка не е основна, тя е повечето мотивировка формална; азъ искамъ да се обоснова на нашия особен политически животъ, който живѣемъ отъ освобождението на България до сега. Въ България тая амнистия е 32-та по редъ. Нѣма държава, която въ толкова късо време на свободенъ политически животъ — 55 години — да е дала 32 амнистии. У насъ това е така, защото политическиятъ борби сж остри по много причини. Още веднага следъ освобождението на България имаше престѣпления срещу държавния строй, имаше из-

мѣна, имаше и предатели. Още оттогава нашите правителства сж били принудени да даватъ амнистии на тия, които бѣха готови да вършатъ атентати срещу новата българска държава, да вършатъ предателство по чужди внушения. Тукъ дължа да отбележа една особеност, която трѣбва да имате предъ видъ. Само 8 години следъ като България бѣше освободена въ 1878 г., у насъ се извърши едно много особено престѣпление въ нашия политически животъ, извършено на 9 августъ 1886 г. Вие знаете, че нашиятъ пръвъ князъ Батембергъ биде сваленъ въ София насилствено отъ български граждани подъ влиянието на тогавашната руска монархия и експедиранъ далечъ отъ нашите граници. Вие знаете също контрапреврата, извършенъ отъ Стамболовъ на 11 августъ с. г. въ Търново, съ който Батембергъ биде върнатъ на престола. Още оттогава, въ ония исторически моменти, българскиятъ народъ не може да създаде едно спокойно съществуване и водѣше борба за закрепването на младата българска държава. Ние имаме отъ тогава много интересни амнистии и азъ мога да направя единъ паралелъ между тяхъ и днешната амнистия — паралелъ, който и исторически, и обществено, и политически е смисленъ, е разуменъ. Ония, които искатъ да взематъ примѣръ отъ миналото, нека помнятъ, че въ нашето близко минало българскиятъ Парламентъ е прощалъ много по-голѣми престѣпления отъ тия, които се визиратъ въ настоящия законопроектъ. Азъ нѣма да говоря голословно; ще цитирамъ редъ амнистии, отъ които ще видите, че нашиятъ Парламентъ въ миналото, когато нравите бѣха по-крути отъ днешните, когато нѣмаше Парламентъ като днешния, който да има поуки на единъ периодъ отъ 50 години, когато бѣхме въ началото на съществуването на българската държава, е давалъ амнистия много по-широка, много по-великодушна и прощаваща много по-голѣми престѣпления, отколкото днешната. Нека това послужи за поука на тия, които сж отговорни за днешния законопроектъ за амнистия, и нека те знаятъ, че въ нашия парламентаренъ и политически животъ ние изживѣхме събития, въ които има колизии много по-сериозни, отколкото въ събитията следъ 9 юний. Въ това азъ смѣтамъ да намеримъ оправданията на настоящата амнистия — не въ формалната страна, а въ обществения разумъ на тая амнистия, която давате, и въ логиката на събитията, които изживѣхме следъ 9 юний.

Г. г. народни представители! Въ 1896 г., когато въ България управляваше д-ръ Константинъ Стоиловъ, Народното събрание е дало амнистия на всички политически престѣпления отъ 1883 г. до 1894 г., извършени по детронирването на Батембергъ, било въ София, било въ Русе, на всички действия, насочени противъ българската държава. Тая амнистия е публикувана въ „Държавенъ вестникъ“ отъ 21 декемврий 1896 г. Азъ мога да ви цитирамъ мислите, изказани отъ тогавашния нашъ пръвъ министъръ, покойния Константинъ Стоиловъ. Вие ще видите колко сж характерни неговите думи, какъ той пледира една всеобща амнистия на всички престѣпления. И тоя много характеренъ тогавашенъ нашъ министър-председател, Константинъ Стоиловъ, между другите мисли, които е изказалъ въ речта си предъ българския Парламентъ въ заседанието му отъ 21 декемврий 1896 г., е казалъ следното: (Чете)

„Нѣма съмнение, че желанието на нашия народъ е колкото е възможно по-скоро да утихнатъ страстите, колкото е възможно по-скоро да се забрави миналото.

„Азъ съжалявамъ ония хора, които се намиратъ вънъ отъ отечеството ни, и желая часъ по-скоро да се върнатъ и да дадатъ доказателства за почитане на реда и да захванатъ да живѣятъ единъ новъ животъ.

„Следователно, ако трѣбва да прощаваме, трѣбва да простимъ всички, колкото и да ни сж оскърбили, колкото злини и да сж направили на нашето отечество.

„Не забравяйте, г. г. представители, че тукъ се предлага амнистия за политически престѣпления и тия политически престѣпления, колкото и да сж опасни, твърде рѣдко иматъ побуждения нечисти. И твърде рѣдко има политическо престѣпление — както се разбира отъ историята — което да е извършено отъ хора, които сж желали да направятъ лошо“.

Това сж били главните мисли на тогавашния министър-председател на България. И той е билъ правъ. Той изхожда отъ това начало, че народътъ желае амнистия. Днесъ сме въ същото положение.

Азъ не желая да предизвиквамъ съ отдѣлни цитати отъ миналото тази или онази група, но желая да ви кажа, че амнистията не може да се смѣтне като политика на една отдѣлна партия, тя не е често пѣти и актъ на държавнически съображения, а е една обща мѣрка, обхващаща много по-широки интереси. И въ момента, въ който ние живѣемъ, събитията сж така логични, че една обща амнистия въ България би докарала успокоение, омнотворение много повече, отколкото ако скѣсимъ тая амни-

стия, отколкото ако я ограничимъ. (Нѣкои отъ земледѣлците рѣкопльскатъ)

Г. г. народни представители! Знайте едно: когато вие откажете опрощение на този, който има право да очаква такова, вие го правите мѣченикъ, и той счита въ себе си, че има право да продължи своята престѣпна дейност; когато му откажете великодушие, той продължава да прави грѣшки; ако не бѣде амнистиранъ, той още повече намира морално оправдание въ своята съвѣст да продължава своята пакостна дейност спрямо България. Така че отъ тая гледна точка азъ смѣтамъ, че ако изхождаме отъ интереситъ на българската държава, на българския народъ, ние трѣбва да дадемъ всеобща амнистия. Една власт, която е силна, трѣбва да даде всеобща амнистия. Слабиятъ никой пътъ не дава амнистия; може да прощава само силниятъ, а не и слабиятъ. И азъ обръщамъ вниманието на Народния блокъ — нека той знае това — че една амнистия като тая, която днесъ ни се предлага отъ правителството да гласуваме, ако се гласува въ тѣзи размѣри, ще направи тягостно впечатление — ще окуражи тѣзи, които сѣмъ противъ държавата, да действуватъ още по-енергично.

Въ това отношение азъ мога да ви цитирамъ много примѣри. Мога да ви цитирамъ една мисль на професоръ Emile Deguit, изказана въ неговата книга „Liberté et souveraineté“. Той казва, че само справедливостта въ държавата може да създаде сцепление. Въ Франция, когато водѣха борба противъ феодалитъ, които тогава бѣха силни, народътъ по инстинктъ почувствува, че трѣбва да се прощава и че „с'est le roi qui doit assurer la paix et l'ordre par la justice“ — царятъ трѣбва да осигури мира и реда чрезъ справедливостта. Най-голъмо сцепление въ едно общество дава не насилието, което е временно, а — само справедливостта. Затова днесъ, когато желяемъ омилотворение, когато желяемъ да имаме сцепление въ нашия народъ, ние трѣбва да прощаваме всеобщо и великодушно.

Азъ не желя да бѣда голословенъ, г. г. народни представители, и мога да ви кажа, че въ 1919 г., веднага следъ войната, следъ голѣмата катастрофа, ние дадохме много по-широка амнистия. И тогава нѣмаше законъ за защита на държавата. Въ тогавашната амнистия влизаха престѣпления по общия наказателенъ законъ и тѣ бѣха много по-страшни, отколкото престѣпленията, които се амнистиратъ сега по единъ специаленъ законъ, какъвто е тоя за защита на държавата. Така, напр., въ закона за амнистията, утвърденъ съ указъ отъ 3 януарий 1919 г. и обнародванъ въ „Държавенъ вестникъ“ брой 298 отъ 4 януарий 1919 г., се казва, че се дава амнистия за следнитѣ престѣпления: 1. По наказателния законъ — а) измѣна и б) предателство и т. н. — значи, още тогава сме амнистирали такива деяния. — Съ сѣщия законъ за амнистия се дава амнистия и по военно-наказателния законъ и, между другото — което е още по-характерно — въ пунктъ 8, и за предателство.

При тия тежки моменти, които преживѣхме въ недавното минало, че ви кажа единъ фактъ отъ много голѣмо значение. Въ 1918 г., когато бѣхме на фронта срещу сѣгашенскитѣ войски, намѣри се български офицеръ да избѣга отъ нашитѣ позиции. Това бѣ едно престѣпление на едно изчиде въ онѣзи моменти, когато цѣлата българска армия отстояваше срещу противника нашитѣ позиции. Тогава именно този офицеръ избѣга къмъ противника и издаде нашитѣ позиции, та ние търпѣхме голѣми загуби. Въ момента, когато се сключваше Солунското примирие, трѣбваше да направимъ голѣми усилия върху себе си, за да сложимъ 100 хиляди пушки предъ нашия противникъ и да заложимъ и себе си. И, когато ние канѣхме нашитѣ войници да сложатъ оръжие, тѣ ни казаха: „Г. г. офицери! Ние имаме пушки, какъ да се предадемъ?“ — „Нѣма що, направете тая жертва“. И когато нашитѣ войници правѣха тая жертва, въ този именно моментъ, казвамъ, изверги напущаха нашитѣ позиции и се предаваха. Следъ като се върнахъ отъ пленъ, виждамъ сѣщиятъ този офицеръ да се разхожда изъ софийскитѣ улици и да иска да ме поздравя; азъ съ презрение го отминахъ.

Отъ това престѣпление — предателство въ време на война — по-голъмо нѣма. Но ние простихме и това най-голъмо, най-страшно престѣпление. Ако сега искаме да бѣдемъ логични, трѣбва да признаемъ, че сегашната амнистия е много малка. Азъ не съмъ съгласенъ съ този, който е организиралъ въ чужбина нападения срещу своето отечество. Азъ не съмъ съгласенъ съ този, който организира съ чужда военна сила нападения на България. Азъ такъвъ човѣкъ презирамъ въ душата си. Но амнистията не е дѣло единично, не е дѣло на моето сърдце,

на вашето сърдце; тя е дѣло на общественъ разумъ, на една голѣма, разумна политика, тя е едно желяние да прощаваме. Защото само чрезъ прощаване, чрезъ великодушие може да се получи примирие и вътрешно спокойствие въ народа.

Азъ смѣтамъ, г. г. народни представители, че днешното правителство ще направи грѣшка, ако не даде една обща амнистия. Защото поради слабости въ много отношения да даде радикални реформи на народа, ако то не даде обща амнистия, това ще го злопостави. И азъ съмъ излѣзълъ тукъ отъ желяние да освѣтлявамъ, а не да правя политика, излѣзълъ съмъ да кажа истината както я чувствамъ. Азъ съмъ за една широка и всеобща амнистия на всички престѣпления, както въ 1896 г., въ време на Стоилова, се даде амнистия по деянието на 9 августъ 1886 г. — свалянето първия български князь Александъръ Батембергъ. Такава амнистия дайте.

Тукъ, отъ тази трибуна, се говори, че деянията на Дочо Узуновъ били политически престѣпления. Това е много неправо, това е едно съвсемъ криво схващане. Ако дадете обща амнистия на всички политически престѣпления въ България, това не значи, че ще трѣбва да амнистираме и Митю Ганевъ, или Дочо Узуновъ.

А. Бояджиевъ (раб): Митю Ганевъ е убитъ, какво ще го амнистирате!

Г. Константиновъ (нац. с. т): Ние и не можемъ да амнистираме вулгарни престѣпления — вулгарни деяния, нѣмачи никаква връзка съ политически действия. Ние не можемъ да амнистираме една банда, която върши грабежи, която живѣе на гърба на други, като върши маса общи престѣпления — тѣ не сѣ политически престѣпления.

С. Димитровъ (раб): На онази банда, която избѣ 30 хиляди души работници и селяни, прощавате, а на Митю Ганевъ, който е жертва на този режимъ, не прощавате!

Г. Константиновъ (нац. с. т): Тѣкмо това констатираме — че за тѣхъ има амнистия, че тѣ сами се амнистираха по-рано. Това всички го знаемъ.

А. Бояджиевъ (раб): Сами си дадоха амнистия.

Г. Константиновъ (нац. с. т): И понеже сега даваме амнистия, азъ искамъ да амнистираме и васъ. Това е моята мисль. Ако вие не искате да имъ дадете амнистия отъ ваше гледище, то е друго. Ако вие се смѣтате като една отлѣзна група въ тая държава, ако вие смѣтате, че само васъ трѣбва да слушаме и да амнистираме само една страна, то е другъ въпросъ. Но когато се дава една амнистия — какъто даватъ и въ съветска Русия — тая амнистия трѣбва да бѣде широка, тя трѣбва да има за целъ да запази цѣлостта на нацията. Амнистията не се дава съ огледъ интереситъ на една класа, а съ огледъ интереситъ на цѣлия народъ. И така трѣбва да се дава всѣка една амнистия. Такава трѣбва да бѣде и тая амнистия, защото 21 юний ликвидира съ 9 юний. Ако влагате разумъ въ 21 юний, ще се съгласите съ мене. Единъ характеренъ моментъ въ нашия политически животъ се отбеляза на 21 юний. Кой очакваше, че Сговорътъ ще падне? Малцина очакваха. Нека бѣда откровее и ви кажа, че и азъ говорѣхъ по събрания преди 21 юний, че на 21 юний промѣната ще дойде чрезъ бюлетинката, безъ превратъ. И нека всички признаемъ, че ако до 9 юний имаше една система, а следъ 9 юний друга, 21 юний ликвидира съ тия системи, ликвидира и съ гражданската война. Ако сега вие не желяте да дадете една всеобща амнистия, това значи, че не желяте да ликвидирате съ гражданската война. Желяте ли да ликвидирате съ гражданската война отъ 9 юний до 21 юний? Ако не желяте, гражданската война пакъ ще почне отново, пакъ ще имаме колизии, пакъ ще имаме престѣпления и нови амнистии. Но ако днешната власт се чувствува силна, ако тя иска да има едно силно оръжие — тя трѣбва да даде една всеобща амнистия за всички политически престѣпления въ тая страна. (Рѣкопльскания отъ земледѣлцитѣ)

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Има думата народниятъ представителъ г. Григоръ Чешмеджиевъ.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! . . .

А. Бояджиевъ (раб): Сега се изреждатъ силнитѣ партии! И тая е като предишната.

Д. Нейковъ (с. д): Все таки не сѣмъ московски казанджии като васъ. Не сѣмъ на московски казанъ.

Г. Чешмеджиев (с. д): Време е вече въпросът за амнистия да слъзе отъ дневния редъ на нашата общественост, за да престанатъ и отъ лѣво и отъ дѣсно да експлоатиратъ съ него. Нашата партия никога не е одобрявала нито конспиративнитѣ действия, вършени отъ едната или отъ другата страна, нито политическия тероръ и насилие, упражнявани отъ горе.

А. Бояджиев (раб): А социалистическитѣ роти?

Д. Нейковъ (с. д): Тѣ сж комунистически, не сж социалистически. И сега ги има въ България още.

А. Бояджиев (раб): Имаме ви на портрети.

Д. Нейковъ (с. д): Себе си ще видите на портретитѣ.

А. Бояджиев (раб): Иванъ Илиевъ се вижда.

Г. Чешмеджиев (с. д): И едната страна е вършила експеси, и другата е вършила деяния, които, въ единъ или другъ смисълъ, могатъ да бждатъ квалифицирани като измѣна и като предателство. И при все това, и може би тѣмо заради това, първата амнистия, която се даде презъ време на Сговора, стана въ връзка и по поводъ на едно питане на нашия другаръ Кръстю Пастуховъ, което предизвика министъръ-председателя тогава да каже, че е време вече да се даде една амнистия.

Отъ тия амнистии, които се дадоха до днесъ, ние не сме оставали доволни, въ смисълъ, че тѣ не сж изчерпвали всички въпроси, че тѣ не сж отваряли вратитѣ за всички затворници, че тѣ не сж освобождавали границитѣ за всички емигранти. Днесъ, когато е поставенъ пакъ въпросътъ за амнистията, ние бихме били доволни, ако сж тоя законопроектъ веднѣжъ за винаги се ликвидираше съ всичкитѣ деяния — за да не кажа престѣпления — които сж свързани съ събитията отъ 1922 г. до днесъ.

Единъ погледъ, хвърленъ само върху мотивитѣ къмъ законопроекта, ни убѣрява, че въ правителственитѣ срѣди е имало силно колебание: тѣ сж били една стѣпка до пълната амнистия и въ последния моментъ сж се стѣпили. Защо и за какво — тѣ ще дадатъ своитѣ обяснения. Но всѣкому трѣбва да направятъ впечатление още първитѣ думи въ мотивитѣ къмъ законопроекта. Тамъ е казано: „Въ желанието си да спусне булото на забравата върху годинитѣ, които страната ни има нещастие да преживѣе следъ войнитѣ . . .“; по-нататѣкъ: „Съ тази амнистия правителството желае да заличи и последнитѣ остатѣци на деянията . . .“ и пр.; по-нататѣкъ: „Да се заличи всичко онова, което може да бжде споменъ отъ близкото минало — ето целта, която се поставя съ вънасянето на тоя законопроектъ“, и по-нататѣкъ: „Предлаганиятъ законопроектъ за амнистия има чисто политически характеръ и главната му целъ е да хвърли широко було на забравата върху цѣла една епоха, която . . .“ и пр. и пр.

Ако вие прочетете тия мотиви, ще трѣбва да дойдете до заключение, че въ свѣстѣта, бихъ казалъ, и въ мисълта на ония, които сж искали да напишатъ тоя законопроектъ, е било да се хвърли едно було на цѣлото минало.

За нещастие, самиятъ законопроектъ, така, както се дава, още въ първитѣ си нѣколко реда внася едно разочарование, не съответствува на ония мотиви, които го предшествоватъ. Въ пунктъ втори на чл. 1 изрично сж изключени всички деяния по закона за защита на държавата: чл. чл. 2, 8, 11, 13, 14 и 16. Съ изключването на тия членове, незасегнати деянията по тѣхъ сж тоя проектъ за амнистия, вече самъ по себе законодателтъ или авторътъ на проекта е направилъ единъ грамаденъ пробелъ въ своя законопроектъ за амнистия. Сжщо така изключването и на други нѣкои членове, които засѣгатъ една значителна група емигранти, между които е тѣй наречената фамозна четворка, е вториятъ пробелъ, който е направенъ въ законопроекта за амнистия.

А. Бояджиев (раб): Повече отъ 800 затворници има, за тѣхъ никой не приказва.

Министъръ Д. Върбенковъ: Нѣма 800 души. Ще ги кажемъ.

Г. Чешмеджиев (с. д): Мене ми се струва, че правителството напразно се е стѣписало. То бѣше длѣжно, при тия мотиви, които ни дава, и при онова съзнание, което е имало първоначално, при написването имъ, да отиде и по-нататѣкъ и да ликвидира, да изчерпи веднѣжъ за всѣ-

кога въпроса за амнистията и да го снесе, както казахъ, отъ обществената сцена у насъ.

Имаше ли основание да предполагаеме, да очакваме правителството да направи това? Безспорно е, че имаме основание да очакваме, да искаме, да бждемъ готови да посрещнемъ единъ законопроектъ, който да ликвидира съ всички въпроси.

Първото основание, което обществеността се налагаше въ съзнанието на всички, то е, че правителството, изходяще отъ партиитѣ на Народния блокъ, бѣ ангажирано съ самата предизборна агитация за създаването на единъ законъ за широка амнистия. Не може да има съмнение въ никого, че въ повсемѣстнитѣ събрания, които предшествуваха 21 юний — денътъ на изборитѣ — партиитѣ отъ Народния блокъ живо, бихъ казалъ, до прекаленост, експлоатираха съ въпроса за амнистията. И въ този смисълъ тѣ иматъ поетъ единъ публиченъ ангажментъ. На този ангажментъ тѣ бѣха длѣжни да отговорятъ. Особено онѣзи групи, радикали и земеделѣци и въ хармония съ тѣхъ — за да не се осуети голѣмата задача на Народния блокъ — демократи и либерали, всички се бѣха ангажирали по въпроса за амнистията.

Е добре, обществото има право да иска, да чака, и когато не се дава, да пита защо не става това. Азъ за себе си мога да отговоря, и всѣки единъ за себе си би могълъ да отговори, но всичкитѣ отговори, които ние тукъ ще дадемъ, ще биятъ въ едно — че обществото въ този пунктъ е измамано отъ партиитѣ, които съставляватъ Народния блокъ и отговорността предъ обществото трѣбва да си я поемете вие, като политически групировки, които сте създали днешното управление. Азъ не искамъ това да ви го хвърля за упрѣкъ — вие го чувствувате сами. Вие обществеността длѣжите едно оправдание, едно обяснение за тази ваша постѣпка. Но вие сжщевременно, търсейки обяснението и отговора на този въпросъ, който си поставяме, сте длѣжни да си признаете и още едно друго положение, което е тоже въ ваша вреда.

Победата на 21 юний вие считате една народна победа. И азъ я считамъ една народна победа. Е добре, въ името на тази народна победа вие имате едно задѣлжение: да дадете една широка, една безусловна, такава, каквата се проповѣдваше отъ васъ, амнистия, за да санкционирате действително въ общественото мнение и въ народа, въ страната, че на 21 юний е изнесена една народна победа.

Какво има да се бои едно правителство, което има залъгъ гърба си народнитѣ маси, 600.000 избиратели? Какво има да се бои едно правителство, което е имало публичното ангажиране и обещание да даде една широка амнистия, да не я изпълни, да не направи това? Или имаме на 21 юний действително обществеността завоювана една позиция на народнитѣ маси, или тая позиция още не е завоювана.

Този е въпросътъ, който трѣбва да си зададатъ не правителството, не кабинетътъ, а групитѣ, които крепятъ този кабинетъ. И, споредъ мене, вие сами показвате, че тая победа още не е пълна, че тая победа още не е решителна, че тепърва българскиятъ народъ има да разрешава голѣми задачи. И въ такъвъ смисълъ колебанието, което виждаме въ мотивитѣ, и несъответствието между тѣхъ и законопроекта, е едно повече, отколкото трѣбва, доказателство, че тая народна победа, съ която вие се хвалите, още не е пълна. . . .

П. Стоевъ (раб): Тя е фиктивна.

Г. Чешмеджиев (с. д): . . . още не е онова, което се е мислило, онова, което се е желало. Вие длѣжите и тукъ, въ Парламента, и вънъ предъ обществото изяснение и обяснение по тѣзи въпроси.

Но, г. г. народни представители, азъ бихъ навелъ нѣколко съображения, по които ние можемъ и сме длѣжни да дадемъ широка амнистия. Безспорно е, че всички тѣзи събития, които станаха въ последното десетилѣтие и които сж визирани до сега отъ нѣколко амнистии, трѣбва да бждатъ покрити съ едно було на забравата. Ни едно отъ тия престѣпления, които сж хвърлили маса свѣтъ въ затворитѣ и сж изгонили доста емигранти въ чужбина, не е станало безъ политически мотиви, безъ политически съображения.

Щомъ вие ни убѣрявате, че е приключена тая ера, тая епоха на граждански размирици, вие бѣхте длѣжни да дадете една широка амнистия, която да засегне всички престѣпления, извършени по политически мотиви. Следователно, или ерата на гражданскитѣ войни още не е приключена, дори и съ идването на власт на Народния блокъ — и затуй не смѣете да дадете една широка амнистия — или тая ера е приключена вече и трѣбва да се ликвидира съ

цѣлото минало и да се даде една широка амнистия. За мене другояче не може да се сложи въпросътъ.

Азъ лично мисля, че тая ера е приключена; азъ лично мисля, че нѣма налична опасностъ, та да се ровимъ въ миналото и да търсимъ смѣтка и отговорности за него отъ тия или ония лица. Една властъ народна, която стои здраво на своитѣ нозе, която държи за законността въ страната, всѣкога има срѣдства и възможности да се справи евентуално съ утрешнитѣ събития.

Но ако тая властъ е подкопана по други съображения, по други причини, отъ чисто стопанско естество, и е безсилна да имъ отговори, тия амнистии, които ще дадете, и по-строгите закони, които ще създадете, нѣма да създадатъ необходимото успокоение, необходимото омиротворение въ страната. Цѣлиятъ въпросъ, следователно, се слага до наличността на ония обществени сили, които могатъ да крепятъ реда въ една държава. Ако тия обществени сили вие ги нѣмате задъ себе си и полуамнистията, която давате, нѣма да ви направи спокойни, и цѣлата амнистия, която ще дадете, нѣма да ви направи по-слаби.

Ние пелираме за широката амнистия и по едно особено съображение.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Звъни) Моля, г. Чешмеджиевъ!

Г. г. народни представители! Понеже часътъ е 8, предлагамъ да продължимъ заседанието докато свърши речъта си г. Григоръ Чешмеджиевъ.

Обаждаатъ се: Изобщо следъ изказване на всичките оратори.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Нѣма други оратори.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Които отъ г. г. народните представители сж съгласни съ това предложение, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Г. г. народни представители! Тия събития, за които се иска да се даде една широка амнистия, принудиха мнозина отъ участниците въ тѣхъ да излѣзатъ вънъ отъ България, а други, по преследвания отъ сѣдебната властъ, бѣха отправени въ затворитѣ. Не може да се отрече, че самитѣ разследвания, че самитѣ обвинения се създадоха въ една екстрена атмосфера, при едни особени условия, когато се борѣха две сили за надмощие. И, безспорно, въ такава една атмосфера допустимо е и едната и другата страна да прекали. Сжщо така е допустимо, че и онова правосѣдие, което се е раздавало въ такава една атмосфера, не е могло да бѣде онуй правосѣдие, което да гарантира спокойствието и реда въ страната.

Азъ не искамъ да изтъквамъ редица факти за тежки, нередовно водени следствия; азъ не искамъ да пелирамъ тукъ предъ васъ за обстоятелства, които даватъ голѣми основания за ревизия на много отъ дѣлата. Вие самитѣ знаете много отъ тия факти и обстоятелства. И въ нашата преса, и въ обществото, и въ Парламента, и навсѣкѣ сж изтъквани всички ония способности, чрезъ които, по една жестока необходимостъ, въ такива междусобичии и условия на граждански войни се водятъ сѣдебнитѣ следствия. Народната поговорка „Край сухото и суровото“ си има мѣстото тѣмъ за такива времена. И ние не сме сигурни, че непременно всички, които сж били сѣдени по чл. чл. 2, 8, 16 и т. н. отъ закона за защита на държавата, сж непременно отъ виновниците точно по тия текстове на закона.

Ние не сме сигурни, че ония, които сж напуснали страната, емигрирали сж вънъ, сж сжщитѣ, които сж били най-силно и флагрантно провинени предъ законитѣ на страната. Дори азъ бихъ казалъ: може да има между насъ много повече виновни и много повече провинени предъ текстоветѣ на закона, които да сж свободни тукъ, отколкото други, които сж въ затворитѣ или вънъ отъ България.

С. Митковъ (з): Не може би, но ги има.

А. Бояджиевъ (раб): Г. Чешмеджиевъ, признавате ли виновни предъ закона за защита на държавата? Не е ли той изключителенъ законъ?

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Звъни)

Д. Нейковъ (с. д): Когато Сталинъ даде амнистия на сибирскитѣ затворници, тогава и тукъ ще се даде.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Азъ имамъ въ джоба си писма, отъ които се вижда, че има лица, които сж тукъ въ Бъл-

гария на свобода — обвиняватъ Ивана, Стояна, Драгана, не сж важни личноститѣ — но че тѣ сж участвували въ престѣпленията, които ние изключваме отъ този законопроектъ за амнистия, напр., участвувалитѣ въ Годечкото нападение; а други лица, които не сж участвували, но сж сѣдени, макаръ фактически да не сж участвували въ това нападение, стоятъ въ чужбина. Вие знаете полемиката, която се заведе между бившия помощникъ-градоначалникъ Станчо Трифоновъ и подпредседателя на Народното събрание днесъ г. Никола Захариевъ. Азъ не казвамъ, че Станчо Трифоновъ е правъ, нито пъкъ че Никола Захариевъ не е правъ. Че единиятъ или другиятъ е виновенъ — това не ме интересува, азъ следствие не правя. Но фактътъ е единъ, че предъ българскитѣ сѣдилища Никола Захариевъ е невиненъ и днесъ е подпредседател на Народното събрание, а Станчо Трифоновъ е виновенъ и е вънъ отъ България. Ясно е, г. г. народни представители, че тукъ трѣбва да има нѣщо, което заслужава нашето замисляне, нѣщо, което ни принуждава да се замислимъ, да видимъ какво може да се направи. Ясно е, следователно, че тия събития, които вие искате да изключите отъ амнистията, могатъ да събудятъ твърде много подозрения, твърде много безпокойства, твърде много нападки и тѣй вмѣсто да допринесемъ за едно успокояване на страната, ще се явятъ нови неприятности, нови обществени скандали. Бихъ казалъ дори, че за нещастие може да се явятъ нови нападения на нашитѣ граници и нови насилия.

Х. Манафовъ (д): Щомъ по този начинъ отрицате сѣдебнитѣ актове.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Азъ не отричамъ нито единъ сѣдебенъ актъ.

Х. Манафовъ (д): Силаватъ се на Вашитѣ частни писма.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Азъ искамъ да мотивирамъ и обясня, че и тия сѣдебни актове могатъ да иматъ голѣми грѣшки, защото сѣдебни грѣшки, по начало, сж възможни.

Х. Манафовъ (д): По-голѣми последици може да иматъ вашитѣ твърдения.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Азъ искамъ да имаме предъ видъ и друго — че тия сѣдебни актове се издаваха при много неспокойна атмосфера. Вие знаете какъ се събираха показания, какъ се разпитваха свидетели, вие знаете още много други работи, за които азъ не искамъ да говоря, защото искамъ да щадя престижа на българското правосѣдие.

Х. Манафовъ (д): Достатъчно го изложихте.

Д-ръ И. Бенковъ (з): Кажете, кажете.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Г. г. народни представители! Когато се е давала амнистия, никога не се е изключвало изъ предъ видъ, че правосѣдието въ размирни времена никога не е бивало достатъчно обективно и спокойно. Понѣкога то е бивало длъжно да действува по-жестоко, за да бждатъ внушителни присѣдитѣ му въ момента, та да си постигне целта, която законодателятъ му поставя. Това ние не го ли разбираме? Това ние не го ли знаемъ? Нима вие ще отречете, че всички ония дѣла, които се образуваха въ връзка съ Арабаконашкото нападение и атентата въ „Св. Недѣля“, не се прѣдшествуваха отъ тѣй нареченитѣ „печатни изложения“?

П. Стоевъ (раб): Документитѣ на Дружеловски.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Азъ не казвамъ, че присѣдитѣ сж фалшиви, но азъ казвамъ, че тѣ могатъ да бждатъ прѣсилени и въ такъвъ случай, ако продължимъ още да се ползуваме отъ резултатитѣ на тия присѣди, това днесъ ще бѣде много повече обществено опасно, отколкото тогава, когато сж издадени тия присѣди. Схващаме ли ние това? Схващаме го.

Х. Манафовъ (д): Чикмакъ сокакъ е това.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Ето защо азъ казвамъ, че единъ голѣмъ, сжщественъ мотивъ е, когато ще даваме амнистия, да знаемъ при какви условия известни лица сж се признали за виновни, при какви условия известни лица сж били принудени да излѣзатъ вънъ, въ чужбина, и да предприематъ това или онова деяние, дори противъ собствената си страна.

Г. г. народни представители! Азъ си спомнямъ, преди единъ месецъ се появи една статия на единъ старъ държавникъ, отъ буржоазнитъ срѣди, г. Михаилъ Маджаровъ. Въ тази уводна статия въ в. „Миръ“, по поводъ на голѣната амнистия, дадена въ 1895 г., той казва: „Никога не бива да се забравя психологията на емигранта; той е винаги по-зълъ, по-ожесточенъ, по-недоволенъ, преувеличава. Азъ, казва, съмъ преживѣлъ и емигрантството, преживѣлъ съмъ и психологията на държавника“. Тукъ ние сме длъжни да не пресилимъ тази мисълъ на Михаилъ Маджаровъ, но да я имаме предъ видъ. Азъ допускамъ, че сж виновни предъ отечеството и предъ държавата всички ония, които сж устроили Голѣчкото нападение. Дори въ това нападение, по сведенията, които събирахъ, има една голѣма подлостъ: билъ е пратенъ единъ сърбинъ, търговецъ, който е заблудилъ стражата на околийското управление, напилъ я презъ ношъта, вързалъ я, така да се каже, въ пияно състояние, за да може да се улесни нападението. Е добре, нападението е станало, то е било извършено, лицата сж били сждени, обясненията имъ не сж били чути, за да се знае кои сж виновниците. И ако дойдатъ утре тукъ и биха искали една ревизия, едни лица, които сега минаватъ за невинни, може да излѣзатъ виновни, а други лица, които сж обявени за виновни, може да излѣзатъ невинни. Тѣзи лица имаха ли всичката възможностъ да бѣдатъ изслушани предъ единъ сждъ? Не въ „Държавенъ вестникъ“ да се публикува: „Търси се Иванъ Стояновъ“. Нѣма го, процедурата изпълнена, следствието готово, четатъ се показанията, издава се присѣда. Вие знаете, че въ закона е казано, че тѣзи, които сж сждени задочно, иматъ право да създаватъ една инстанция на дѣлото. Дали ли сте вие възможностъ за тая инстанция? Поставени ли сж тѣзи лица въ условия да се върнатъ, за да имъ се даде тази инстанция? И когато ние тукъ законодателствуваме, трѣбва да гледаме широко и обществено на всички тѣзи въпроси. Ние сме длъжни да имаме предъ видъ тия съображения. Затуй тая амнистия, която ни давате вие, не ни задоволява, не разрешава въпроса, тя не ликвидира съ едно тежко минало, тая амнистия нѣма да донесе онова, къмъ което законодателятъ въ мотивитъ се стреми — да омислоти страната, да хвърли едно було на забравата.

И най-после, г. г. народни представители, ние сме длъжни да дадемъ тая амнистия и по едно, бихъ казалъ висше, нравствено съображение. Вие претендирате да сте нова власт, вие сте нова власт, не сте сговористка власт. Е добре, дайте тая амнистия, за да излѣзатъ едни отъ виновниците отъ затворитъ, за да прескочатъ други граници и да дойдатъ тукъ, и тогава ще видимъ кои сж провинилитъ. Вашата нова власт нѣма защо да се бои. Тя не е дошла чрезъ 9-юнски актъ, не е дошла по конспиративенъ пътъ; вие доидохте по силата на народната воля, чрезъ единъ вотъ на 600 хиляди избиратели. Е добре, нека при тая нова власт тѣзи нечестиви духове дойдатъ отъ вѣнъ или отъ затворитъ, нека поставятъ въ опасностъ отново цѣлото общество. Ако тѣ вчера, при една конспиративна власт, не успѣха да смажатъ държавата, сега още по-малко трѣбва да имаме страхъ отъ това.

Отъ земледѣлцитъ: Браво! (Ржкоплѣскания)

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Нѣма защо да се боите. Ако азъ пледирамъ да излѣзатъ отъ затворитъ всички жертви на закона за защита на държавата, то е, защото държавата нѣма защо да се бои отъ конспирации. Ако всички емигранти прескочатъ граници и се върнатъ тукъ, държавата нѣма защо да се бои отъ тѣхъ. Една държавна власт, единъ парламентъ, едно правителство, което има действително не само материалния факторъ отъ горе, за да насилва, но и народната воля отъ долу, за да санкционира всѣко негово действие, е по-силно и по-могъщо, отколкото всѣка друга власт, която е предшествовала до днесъ. Сговорътъ успѣваше да се справи. Ние знаемъ какъ се справяше той.

Х. Манафовъ (д): Ние не желаемъ да се справяме така.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Ако пустнете емигрантитъ, ако пустнете и арестуванитъ лица, вие ще имате да се справяте, но не по тоя начинъ.

Х. Манафовъ (д): Въобще не желаемъ да създаваме условия, при които би трѣбвало да се справяме.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Тогава действително вие създавате впечатление, че не се чувствувате добре като власт...

В. Коевски (нац. л): Даже отлично се чувствуваме.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): ... че не се чувствувате спокойни за положението си като власт, ...

А. Неновъ (раб): Горещо имъ е отъ долу.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): ... че вие поставяте вашето съществуване като власт и това на държавата въ зависимостъ отъ туй, че имало 200—300 конспиратори, които ще се пуснатъ отъ затворитъ, или 400—500 души емигранти, които ще дойдатъ отъ чужбина.

В. Коевски (нац. л): Ние сме спокойни, но не желаемъ да има безспокойства днесъ.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Г. г. народни представители! Голѣмъ въпросъ е кое ще създаде по-голѣмо спокойствие — дали ако емигрантитъ останатъ вѣнъ и, по носталгични причини, както и по други причини — и по други причини, подчертавъ това — постоянно и непрекъснато ще ровятъ отатъкъ границата, или ако дойдатъ тукъ и бѣдатъ поставени действително подъ контрола на общество, на Парламентъ и на държавата. Днесъ, билейки навѣнъ, тѣ сж много по-опасни. Въ тѣхното лице ние имаме — сравнението е може би прекалено — едни малки Кориолановци. Кориоланъ е по-безопасенъ, когато е въ Римъ, отколкото когато е вѣнъ отъ Римъ.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): И не само безопасенъ, но и полезенъ.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): И може — това е задачата — да ги направите действително не само безопасни, но и полезни. Ние нѣмаме интересъ да създаваме вѣнъ, въ чужбина, впечатление, че водачи на най-силната народна земеделѣлска организация — безспорно, най-силната — сж конспиратори срещу България.

А. Бояджиевъ (раб): Ами за Комунистическата партия? И нейнитъ водачи сж задъ граница.

И. п. Рачевъ (з): Тѣ сж въ отечеството си!

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Азъ не зная, азъ не искамъ да ви поставямъ на една дѣска съ земледѣлцитъ. На Вашия въпросъ ще дойда, когато ще говоря по закона за защита на държавата. — За Земледѣлския съюзъ тоя въпросъ е въпросъ на честолюбие, въпросъ на личенъ престижъ, е въпросъ за неговото общество име: да бѣде или да не бѣде. Излѣжилъ ли е той отъ собствената си срѣда бивши председатели на Камара и министри предатели и убийци на българското племе и на българската държава? Ако вие това го чувствувате така, както азъ го чувствувамъ, трѣбва да си отговорите тѣй, както азъ си отговарямъ. Има действително хора, на които е леко да минатъ съ тоя законопроектъ, но има хора, които днесъ сж грѣбнакътъ на тая власт, сж базата на тая власт, на които не може да бѣде леко да изнесатъ тоя товаръ. Подпредседателятъ на Камарата г. Захариевъ въ речта си каза: „по една доза — на день по лъжичка“. Може би, това да е необходимо — ще ни дадатъ аргументи. Г. министъръ Върбенковъ ще ни даде аргументи защо тѣмъ тая доза е била необходима въ тоя моментъ, а не една по-голѣма.

Министъръ Д. Върбенковъ: Г. Чешмеджиевъ! Много се грижете за Земледѣлския съюзъ!

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Азъ не се грижа, азъ разсѣждамъ.

Н. Гавриловъ (нац. л): Речъта Ви да не би да е заявление за образуване наново на Желѣзния блокъ? Вие сте му майсторътъ, но времената минаха!

Д. Нейковъ (с. д): Нали сте съ „кондензиранъ патриотизъмъ“, не бойте се! (Веселостъ)

Н. Гавриловъ (нац. л): Не е искрено становището Ви, г. Нейковъ. Защо не поддържахте това становище при други амнистии? Говорите сега това по принуждение.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Не е въпросътъ тукъ за днешни и утрешни комбинации. Тоя въпросъ не е важенъ днесъ за днесъ, когато разискваме въпроса за амнистия.

Н. Гавриловъ (нац. л): Вие сте му майсторътъ на Желѣзния блокъ.

Г. Чешмеджиев (с. д): Азъ искахъ само да подчертая, да наблегна на онова, което е общо чувство. И ако вие мислите, че утре една друга власт би дала широка амнистия, азъ бихъ желалъ да я нѣма утре тая власт, да бѣде днешната, тя да даде тази амнистия. Направете го само заради това. Като Народенъ блокъ, така както сте се оформили, съ кондензирано национално чувство (Смѣхъ всрѣдъ лѣвицата); съ базата на българския народъ, съ интелигентността на радикалитъ, съ опитността на демократитъ, дайте я тази амнистия.

В. Коевски (нац. л): Ние управляваме, демагогия не правимъ.

Г. Чешмеджиев (с. д): Азъ бихъ желалъ тази демагогия да не я правѣхте преди 21 юний.

В. Коевски (нац. л): Не сме я правили. Тя е вашъ специалитетъ.

Н. Гавриловъ (нац. л): Не сме правили демагогия. Прочетете позива на Народния блокъ и ще видите.

Д. Нейковъ (с. д): Я си прочетете речитъ тукъ, въ Народното събрание, да видите какво сте говорили и какво сте говорили долу, между народа, по въпроса за амнистията. Тѣ сж стенографирани. Много скоро забравяте.

Председателстващъ Н. Шоповъ: (Звъни)

П. Стоевъ (раб): Вижте Гичевъ, Гиргиновъ миналата година какво сж говорили.

Н. Гавриловъ (нац. л): Вижте широкитъ какво сж говорили въ миналата Камара.

П. Стоевъ (раб): Знаемъ, че и тѣ сж като васъ.

Д. Нейковъ (с. д): Ние, заедно съ земледѣлцитъ, сме внасяли законопроектъ за амнистия. Разгърнете стенографскитъ дневници и ще видите.

П. Стоевъ (раб): (Къмъ Н. Гавриловъ) Ренегатъ такъвъ!

Н. Гавриловъ (нац. л): Не съмъ билъ детективъ на Ляпчевъ. Детективи съ детективи! Централчета!

В. Коевски (нац. л): Кѣде има казано въ нашата платформа „пълна и безусловна амнистия“?

Д. Нейковъ (с. д): Прочетете платформата си добре и ще видите обещанието си въ „Общитъ положения“ за омиротворение на страната и въ отдѣлнитъ пунктове на самата платформа. (Глъчка)

Председателстващъ Н. Шоповъ: (Звъни) Моля, тишина, г-да!

Г. Чешмеджиев (с. д): Азъ имамъ, най-после, още единъ и последенъ аргументъ, съ който ще завърша своята пледоария въ полза на широката амнистия.

Ние преживѣхме действително едни тежки и сѣдбоносни събития. Още на 9 юний, когато се създаде кабинетътъ на Александъръ Цанковъ, трѣбва да признаемъ, че съ самото създаване на тая власт атмосферата въ страната се обсемени съ духа на изненадата и конспирацията.

Министъръ Д. Върбенковъ: Че и вие участвувахте въ тая власт!

А. Капитановъ (з): И „широкитъ“ не бѣха ли въ тая власт?

Г. Чешмеджиев (с. д): Не е важно кой е билъ. Азъ констатирамъ факти.

А. Капитановъ (з): Много е важно. Значи, правите едно връщане назадъ. Ако нѣмаше 9 юний, нѣмаше да има и емигранти.

Г. Чешмеджиев (с. д): Тая атмосфера, която се създаде, не можеше да не даде ония именно събития, които станаха следъ тая дата.

Трѣбва да признаемъ, че и малко преди 9 юний, въ последнитъ месеци на земледѣлското управление, сѣщо така атмосферата бѣше натегната, напоена съ единъ лошъ

духъ. И аслж, ако не бѣше тоя лошъ духъ, може би нѣмаше и да се дойде до преврата на 9 юний. Търновскитъ събития отъ 17 септемврий 1922 г. сж една прелюдия на всички ония събития, които станаха следъ това, и основателно всички амнистии засѣгатъ и търновскитъ събития, и кюстендилскитъ събития.

Трѣбва да бждемъ обективни, трѣбва да бждемъ и спокойни, ако действително искаме да омиротворимъ страната; нѣма нужда да пресилваме, нѣма нужда и да умаловажаваме. Ако деветоюнското правителство, което успѣ да ексекутира по своитъ прийоми земледѣлската власт, бѣсе отдрпнало отъ властта и бѣ дало на политическитъ фактори по-нататѣкъ да управляватъ, може би всички тѣзи събития, които станаха, щѣха да бждатъ избѣгнати. Разбира се, днесъ е много мѣчно да се твърди това, но все пакъ има резони да се допуска, че много отъ тия събития нѣмаше да станатъ.

Но азъ съмъ длъженъ тукъ, въ хода на моитъ мисли, да ви кажа, че непосредствено следъ 9 юний, . . .

А. Циганчевъ (з): Като-че-ли конспирацията стана точно заради тия събития!

Г. Чешмеджиев (с. д): . . . покойниятъ Янко Стояновъ, при едно запитване, което азъ му отправихъ на четвъртия-петия день отъ идването му на власт — мене ме нѣмаше тогава, азъ бѣхъ интерниранъ въ Ески-Джумая отъ моитъ приятели земледѣлци, и като се върнахъ, азъ научихъ какво е станало (Оживление) — каза: „Тия политически фактори нѣма да видятъ вече бѣлъ свѣтъ“. „Какъ“ — питахъ азъ — „нима Малиновъ, мислите, ще се подчини вие да му представлявате партията въ деветоюнския кабинетъ?“ — „Ако се не подчини“ — каза — „ще го подчинимъ“ — и каза една много тежка дума, но умрѣлъ е и нѣма да я кажа.

А. Капитановъ (з): Ама сега деветоюнцитъ разправятъ, че тѣ сж ги поставили на министерската маса. Тѣ казватъ: „Изракахме ви отъ затвора и ви поставихме на министерската маса“. Сега сговориститъ си приписватъ тая заслуга.

Г. Чешмеджиев (с. д): Когато Александъръ Цанковъ е билъ запитанъ горе-долу въ сѣщия тонъ по сѣщия тоя въпросъ, той е отговорилъ въ сѣщия тонъ: „Всички стари фактори сж заличени“. Едно снизхождение е проявилъ къмъ Андрей Ляпчевъ: „Той може да отиде“ — каза — „въ Репарационната комисия — да представлява въ финансово отношение България“. (Оживление)

А. Капитановъ (з): Като експертъ.

Г. Чешмеджиев (с. д): Тоя духъ, г. г. народни представители, е опасенъ, тоя духъ не бива да го има. Само една амнистия нѣма да заличи тоя духъ — духъ на конспирация — безразлично дали отодолу или отгоре иде той. Тоя духъ и днесъ е опасенъ.

В. Коевски (нац. л): Има ли го днесъ тоя духъ? Каква е Вашата преценка?

Г. Чешмеджиев (с. д): Има го. И вие го не виждате, . . .

В. Коевски (нац. л): Лѣжете се.

Г. Чешмеджиев (с. д): . . . и тамъ е опасността — че не го виждате. Днесъ подъ окото на вашата власт отвличатъ търговци, отвличатъ лѣкари, отвличатъ евреи.

В. Коевски (нац. л): Много обикновени случаи.

Г. Чешмеджиев (с. д): Е, да — „много обикновени случаи“ . . .

В. Коевски (нац. л): Кѣде ги отвличатъ?

Г. Костовъ (раб): Подъ благословието на митрополитъ Стефанъ всички фашистски организации, обединени въ съюзъ, вчера положиха клетва. Подъ благословието на владци тѣ конспириратъ открито, съ закани противъ властта, противъ законната власт. А когато нашитъ хора искатъ да направятъ събрание за амнистия, вие ги разгонвате съ полиция! (Възражения отъ земледѣлцитъ)

П. Стоевъ (раб): Цѣлъ народъ не можете накара да превие вратъ подъ стражарския ботушъ!

В. Коевски (нац. л): (Къмъ работниците) Свобода ще

имате, но свободия нѣма да имате! Това трѣбва да го разберете! И ако го разберете, ще се разберемъ всички много добре. Всѣки трѣбва да стои на своето мѣсто и трѣбва да върви изъ царския път. Който не върви изъ царския път, ще го подчинимъ съ силата на закона и ще го накараме да върви изъ него.

А. Капитановъ (з): (Къмъ Г. Чешмеджиевъ) Въ кои срѣди Вие виждате да се подготвя наново конспирацията? Искате да знаемъ.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Не е важно въ кои срѣди.

А. Капитановъ (з): Важно е.

А. Циганчевъ (з): Какъ да не е важно! Кажете: тамъ ли (Сочи работниците) или тукъ? (Сочи сговориститѣ)

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Важно е, г. г. народни представители, че конспирацията я има, че конспирацията съществува, че тая конспирация е опасна.

В. Коевски (нац. л): Кажете я къде е?

Д. Нейковъ (с. д): Е, чакай де!

В. Коевски (нац. л): Страхъ Ви е да кажете.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Тя е въ две разклонения: едното върви отдолу, другото върви отгоре.

В. Коевски (нац. л): Много ли Ви е страхъ?!

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Мене лично нѣма що да ме е страхъ. Но ония, които сж повикани да бдятъ за обществения редъ въ страната, не трѣбва да гледатъ само тамъ, отдолу, какво става, а да гледатъ и тамъ, отгоре, какво става.

А. Циганчевъ (з): Внимавайте, консули!

Министъръ Д. Върбенковъ: Caveant consules!

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Конспирацията отдолу е опасна; ние я осъждаме.

Министъръ Д. Върбенковъ: Кажете имъ го! (Сочи работниците)

Г. Костовъ (раб): Ние го знаемъ. Нѣма нужда да ни го казва!

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Ние я считаме гибелна за работническата класа, ние я считаме противна на нейнитѣ интереси.

Г. Костовъ (раб): (Къмъ министъръ Д. Върбенковъ) Отмѣнете закона за защита на държавата и дайте свобода на събранията на българскитѣ граждани, господине министре, ако искате да нѣма конспирация отдолу.

А. Капитановъ (з): (Къмъ работниците) Какво ще стане, ако сте на власт вие? (Възражения отъ работниците)

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Ние мислимъ, че оръжи методи, които сж усвоили едни спрямо други известни неотговорни групи както въ работническитѣ срѣди, така и въ буржоазнитѣ срѣди, еднакво сж за осъждане обществено, защото еднакво носятъ опасноститѣ на деветоюнството, защото еднакво нарушаватъ законитѣ въ страната. Ние искаме на тоя духъ на конспирация да се тури край.

А. Бояджиевъ (раб): Кажете, сте ли за откритото, свободното съществуване на Комунистическата партия? Какво го осуквашъ?

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Ние сме за свободното съществуване не на болшевишка партия, но на българската работническа класа — свободно да се бори за своето благосъстояние, за свободата на българския трудъ, . . .

Нѣкой отъ работниците: Противъ фашистската диктатура.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): . . . и за издигане на тая именно работническа класа на такава една висота, че действително нейнитѣ интереси да бждатъ застъпвани въ пълната

имъ ширина, въ всички области на труда. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

А. Бояджиевъ (раб): Нѣма защо да го осуквашъ. Конкретно ти поставямъ въпроса. Безъ осукване отговори: да съществува ли Комунистическата партия въ България? Комунистическа партия съществува и въ Германия, и въ Англия, кждето управляватъ социалдемократи. Кажете, сте ли за свободно съществуване на Българската комунистическа партия?

Д. Нейковъ (с. д): Той ти каза, но ти се правишъ на ударенъ въ главата, че не разбирашъ.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Вие все така ще изпълвате заговоритѣ и само ще създавате излишни прения за една утрешна амнистия.

В. Коевски (нац. л): (Къмъ работниците) Слушайте, много добре слушайте г. Чешмеджиева. Чуйте какво ви приказва човѣкътъ.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Докато вие съществува, нѣма да се изчерпятъ тия болни въпроси въ нашата обществено-политическа обстановка. На тая конспирация отдолу и на тая реакция отгоре трѣбва да се тури кръстъ!

А. Неновъ (раб): Вие сте за закона за защита на държавата.

Д. Нейковъ (с. д): Това е една дебела лъжа.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Азъ се много боя, че ние нѣма да свършимъ само съ тая амнистия. И не само това, но че и пълна и широка амнистия да дадемъ, пакъ нѣма да свършимъ.

К. Русиновъ (раб): Щомъ съществува законътъ за защита на държавата!

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Не само защото ще имаме законъ за защита на държавата, но защото . . .

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Има неразумни глави.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): . . . сж се развѣдили у насъ много лоши хора, защото у насъ има единъ много лошъ духъ.

Отъ работниците: Ей-й-й!

К. Русиновъ (раб): Тогава да си взема епатрихила и да изгоня тоя лошъ духъ! (Общъ смѣхъ. Глъчка)

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Има нѣщо опасно, нѣщо зловещо въ нашето обществено развитие. (Глъчката продължава)

Председателстващъ Н. Шоповъ: Моля, г-да!

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Азъ не мога да отрека, че вие приписвате атентата въ „Св. Недѣля“ . . .

К. Русиновъ (раб): На дѣдо Стефанъ!

Г. Чешмеджиевъ (с. д): . . . на единосронтството — и това е основателно; че приписвате атентата въ „Одеонъ“ на Прудкина и на земледѣлцитѣ. Но при атентата въ Градското казино презъ 1915 г. нѣмаше единосронтство, нѣмаше земледѣлци. Тогава управляваше Радославовъ. Кой направи тоя атентатъ?

К. Русиновъ (раб): Лошиятъ духъ! (Смѣхъ)

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Това е действително единъ лошъ духъ въ нашето племе. Това е проява на нашата робска душа. Това се дължи на нашето лошо възпитание.

Д. Ачковъ (нац. л. о): Не остава, освенъ всички да извикаме: „И ни избави отъ лукаваго!“

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Ние сме такива, че когато бждемъ поставени на тѣсно, сме готови да кажемъ всичко, за да се отървемъ, . . .

Отъ земледѣлцитѣ: Вѣрно!

Г. Чешмеджиевъ (с. д): . . . а когато сме на свобода, сме готови да кажемъ всичко, за да смажемъ противника

си. (Ржкоплъскания от социалдемократитѣ и сговориститѣ) И тогава действително стигаме до подлостта, до омразата, до злобата. Ние сме непрекъснато въ една вражда — не въ борба, защото въ борбата има нѣщо благородно. Въ шракането на идеитѣ има единъ великъ резултатъ — истината. Но тия наши вражди, въ които стигаме до парабелитѣ, до бомбата, тая адска омраза — това е болното на нашата общественостъ. Този боленъ духъ се носи отгоре и отдолу.

Нѣкой отъ работницитѣ: На 9 юний вие го посѣхте.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): И ако ние на тоя въпросъ не се спремъ, не тая амнистия, а 100 амнистии да дадемъ, нѣма да спасимъ тая страна, нѣма да я омиротворимъ.

К. Русиновъ (раб): Докато има законъ за защита на държавата, още много амнистии ще се искатъ и ще се даватъ.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Г. г. народни представители! Азъ бихъ посѣтвалъ тия приятели отъ лѣво (Сочи работницитѣ), ...

А. Бояджиевъ (раб): Тѣ не сж Ви приятели.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): ... тъкмо въ името на интереситѣ на българската работническа класа, да престанатъ да разнасятъ заблуди, да престанатъ да приказватъ за бунтове, да престанатъ да приказватъ за въстания, да престанатъ да приказватъ за сътресения.

Д. Нейковъ (с. д): На 9 юний секретарѣтъ на Работническата партия Лукановъ издаде указъ, за да ви обезоръжи. и извърши една подлостъ.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Българската работническа класа може да си създаде едно благоприятно положение въ страната чрезъ организация и борба, безъ да има нужда да прибѣгва до насилие, до бунтове и до въстания.

Работническото въ България нѣма нужда да се увеличи и хваща на вѣдницата на Москва, за да добие своитѣ правдини, за да добие своята свобода и за да добие по-добри условия на своя трудъ.

Кървавата вѣдница, която хвърля Москва на работническото по всички страни, го е обезжило, обезсилило, превърнало го е въ жертва на капиталистическата класа и на фашистскитѣ организации. Примѣрътъ въ Германия е много прѣсенъ: засилването на единъ Хитлеръ става за смѣлка на германската работническа класа. (Възражения отъ работницитѣ)

Д. Нейковъ (с. д): (Къмъ работницитѣ) Вашитѣ другари въ Германия се съюзиха съ фашиста Хитлеръ, за да свалятъ едно демократическо правителство. И въ Русия се оказаха такива реакционери и подлещи, каквито сте вие въ България и вашитѣ едномисленци въ цѣлъ свѣтъ. Вие съ Хитлеръ искате да съборите едно демократическо правителство, като направихте съ него съюзъ.

Отъ работницитѣ: Мълчи бе! (Голѣма глъчка)

Д. Нейковъ (с. д): Това сте вие — предатели на работническото!

К. Русиновъ (раб): (Възражава нѣщо)

Д. Нейковъ (с. д): А ти, дѣдо попе, нищо не разбирашъ отъ черковни работи. а отъ социализмъ още по-малко. По-добре, мълчи си! (Смѣхъ и ржкоплъскания отъ мнозинството)

Д. Ачковъ (нац. л. о): Длъжни сме да корегираме г. Нейкова въ неговото обръщение къмъ попъ Русиновъ, че не трѣбва да се обръща къмъ него съ думата „попе“, а съ думата „разпопе!“ (Смѣхъ)

А. Бояджиевъ (раб): Това не е вѣрно. Въ Германия ... (Голѣма глъчка)

Д. Нейковъ (с. д): Това е истината. Разгърнете вестницитѣ отъ тази година и тамъ ще намѣрите подлостта и предателството на комуниститѣ въ Германия, които въ съюзъ съ Хитлера гласуваха за референдума противъ пруското правителство на социалисти и демократи. Това е навсѣкжде: и въ България, и въ Германия, и въ Русия вие сте убийци и предатели на работническото. (Голѣма глъчка)

Председателстващъ Н. Шоповъ: (Звъни) Моля, па-зете тишана, г-да.

М. Станевъ (раб): Широкиѣ социалисти говорятъ, че ние сме избивали работницитѣ, а фактъ е, че на 9 юний тѣ участвуваха въ преврата и съ своитѣ шпицъ-команди сж избии маса работници. Затуй тѣ сж отречени въ съзнанието на работническото.

Д. Дейковъ (с. д): Не Ви е срамъ да говорите така! Подлещитѣ сж въ вашитѣ срѣди.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Моля г. г. квесторитѣ да възстановятъ реда.

Д. Нейковъ (с. д): (Къмъ работницитѣ) На 9 юний секретарѣтъ на вашата партия Лукановъ издаде указъ да ви обезоръжи и да не ви позволи да се борите на страната на народа. Вие скръстихте рѣце.

А. Бояджиевъ (раб): Ние го изключихме. Това не е наше дѣло; то бѣше дѣло на тогавашния Централенъ комунистически комитетъ, който е дезавуиранъ отъ насъ, а Лукановъ е изключенъ.

Д. Нейковъ (с. д): Вие Лукановъ изключихте, но нѣма да възкресите и не възкресихте отъ гробоветѣ хората, които паднаха.

М. Станевъ (раб): Но широкитѣ социалисти пратиха работницитѣ въ гробове.

К. Русиновъ (раб): Съ своитѣ шпицъ-команди. (Глъчка)

Д. Нейковъ (с. д): (Къмъ М. Станевъ и К. Русиновъ) Грѣхъ на съвѣстѣта ти!

К. Русиновъ (раб): Въ Пазарджикъ вашъ човѣкъ образува шпицъ-команда и избиха работницитѣ.

Председателстващъ Н. Шоповъ: (Звъни) Моля, оставете оратора да довърши.

Д. Ачковъ (нац. л. о) Следъ тѣй размѣненитѣ любезности между „братята“, ще настѣпи благоденствието на народа!

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Г. г. народни представители! Ако бихме имали нещастieto да преживѣемъ единъ чистъ фашизмъ, който да отрича конституцията, парламентъ, да унищожи всички придобития, които, колкото и недостатъчни, все ги е имало въ страната и сме ги използвали, трѣбва да признаемъ, че малко това ще се дължи на тия приятели отъ лѣво. (Сочи работницитѣ)

Ж. Маджаровъ (з): Изключително на тѣхъ.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Тѣ създаватъ най-благоприятната атмосфера да могатъ да се точатъ ножове въ тъмнината.

И. Василевъ (з): Много вѣрно е това.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Тѣ създаватъ най-опасната атмосфера и най-благоприятнитѣ поводи, за да могатъ ... (Пререкания между земледѣлци и работници)

Председателстващъ Н. Шоповъ: (Звъни)

Д-ръ И. Бешковъ (з): (Къмъ работницитѣ) Вие следъ 9 юний казахте: две буржоазии се биятъ, да се изтрепатъ.

А. Бояджиевъ (раб): Централниятъ комитетъ каза.

А. Капитановъ (з): Срамота е, вие не се отказахте отъ него.

Г. Костовъ (раб): Вие имахте и явна и тайна полиция, вие имахте всичко, защо допустнахте 9 юний?

Председателстващъ Н. Шоповъ: (Силно звъни)

Ж. Маджаровъ (з): Костовъ! Ние сме еволюционна организация, а вие сте революционна.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Моля ви се, оставете г. Чешмеджиевъ да свърши.

Нъкой отъ работниците: Провокиратъ ни.

Председателстващъ Н. Шоповъ: (Къмъ работниците) И вие не провокирайте, и другитѣ да не провокиратъ.

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Г. г. народни представители! Трѣбва да констатирамъ, че въ известни сръди търсятъ поводи повече, отколзото имъ се дава, за да се нахвърлятъ и да организиратъ ония тъмни сили, които заплашватъ не само комунизма, не само социализма, но които заплашватъ въобще свободното проявление на единъ народенъ, на единъ конституционенъ, на единъ парламентаренъ духъ въ страната. И тъкмо за това Парламентътъ трѣбва да бѣде силенъ, Парламентътъ трѣбва да бѣде въ ролята си, Парламентътъ трѣбва да бѣде вѣренъ на онова, съ което е завоювалъ общественото мнение и настроение въ страната. Не бива тоя Парламентъ да изневѣри на волята на народа, изразена на 21 юний, защото ще се даде действително основание да се разочаровава българскиятъ народъ въ смисъла на общественото проявление, въ смисъла на общественитѣ борби. Тогава, когато тоя Парламентъ, избранъ свободно, дошелъ противъ една власть отгоре, изневѣри на народнитѣ маси, тѣ ще се хвърлятъ въ водитѣ на крайноститѣ. Една и сѣща отвратилена грѣлъ смучи българската конспирация, грѣдта на анархията, безразлично дали тя се кичи съ московски знамена или съ римски знамена. Тази опасна конспирация ние можемъ да я унищожимъ само когато запазимъ това съзнание у българския народъ, че той може при едни свободни и, даже не свободни избори да побеждава. Но Парламентътъ излѣзълъ изъ такъвъ единъ вотъ, трѣбва да стои на поста си. Изневѣри ли, той ще хвърли маситѣ въ водитѣ на анархията и на гражданската война. И тогава е безразлично, дали вие ще отворите, затворитѣ и ще пуснете конспираторитѣ, защото утре пакъ ще ги прибирате. И нѣма да има съзнанието у васъ, че представлявате въ името на българския народъ една власть могща да се справи съ всичкитѣ въпроси, а ще имате горкото съзнание, че сте насилници, терористи и ще дадете страшни доказателства и на тия тамъ (Сочи работниците) и на всички отъ другаде да ви обвиняватъ, че и вие сте за терора. Гледайте да не изневѣрите на народнитѣ маси. Днесъ демокрацията и Парламентътъ могатъ да почиватъ само на абсолютното довѣрие, което се създава между Парламентъ и народни маси. Не разколебавайте това довѣрие. Може криво да сте обещавали — разъ сте обещали, ще дадете. Изневѣра и измама не бива да има, защото вие създавате опасността да почне да се шири конспирацията и тя ще се шири. Едни се обединяватъ подъ благоговията на митрополитъ Стефанъ.

П. Стоевъ (раб): Най-големиятъ фашистъ!

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Дали „Кубратъ“ и „Родна зачита“ ще спасятъ България, дали ще дойдемъ до това плачевно положение, че митрополитъ Стефанъ да ни спасява, зависи отъ васъ — ще останете ли вѣрни на народнитѣ маси или разочаровани ще ги хвърлите да станатъ плячка на демагози, безразлично на коя позиция стоятъ, на лѣво или на дѣсно. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

Г. г. народни представители! Ние не се боимъ отъ широка амнистия, защото ние знаемъ, че когато държавната власть има у себе си мечта на правораздаването, тя ще го

има този мечъ, докогато обществото ще съществува. Вредъ, въ всички времена нѣма да престане да съществува този мечъ на правосъдието. Но този мечъ на правосъдието трѣбва да се държи отъ честна ржка, отъ спокойна ржка, не отъ окървавена ржка. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ) Въ Русия се държи отъ кървава ржка и затова нѣма правосъдие; въ Римъ — и тамъ е кървава и нѣма правосъдие; въ Унгария — и тамъ е кървава, нѣма правосъдие.

А. Бояджиевъ (раб): А въ Франция и Германия?

Г. Чешмеджиевъ (с. д): Тамъ, дето ще има вотъ на народнитѣ маси, ржката на правосъдието ще бѣде силна и могща и нѣма да има нужда да се вдига гласъ за амнистия, защото никога народнитѣ маси, когато сж създали свои трибуни, свой сѣдилища, тѣ не сж бъркали. Свършеното е свършено, решеното е решено. Тамъ, дето се явяватъ котерии, малки групи да създаватъ правосъдие, тѣ сж длъжни да даватъ амнистия, защото ще ги даватъ въ полза на голѣмитѣ маси и не за да задоволятъ малкия нашъ човѣшки законъ, а за да задоволятъ единъ голѣмъ законъ, който е по-високъ отъ всѣка единица, по-високъ отъ всѣко племе и по-високъ отъ всѣки народъ — законътъ на човѣщината. Въ името на този законъ, на великата човѣщина, нашата група апелира, настоява да се даде една широка амнистия. Предъ свѣтлитѣ празници нека се отворятъ затворитѣ, нека се вдигнатъ барьеритѣ на границитѣ, за да настѣпи едно спокойствие и една ведрина.

Г. г. народни представители! Ние имаме нужда това омиротворение да настѣпи, тая ведрина да дойде. И нека се изрази съ думитѣ на нашия народенъ поетъ, Иванъ Вазовъ: „Стига данъ на злото предъ кумира; ние готвимъ бѣдеще ужасно въ мрака; който зло би сѣе, бури сбира; който рани дава, отмъщение чака“.

Да нѣма отмъщение, да нѣма рани, да нѣма бури, да нѣма сътресения, но було на заборава за всичко, за да се ликвидира и изчерпи тая епоха, която е опасна, защото е пропита отъ единъ зловещъ духъ. Тоя зловещъ духъ време е вече да го отстранимъ съ единъ законъ за широка амнистия. (Ржкоплѣскания отъ всички страни, безъ работниците)

Председателстващъ Н. Шоповъ: Г. г. народни представители! Ще вдигна заседанието. Предлагамъ следния дневенъ редъ за утрешното заседание.

1. Първо четене законопроекта за амнистия — продължение разискванията;

2. Докладъ на комисията по провѣрка на изборитѣ.

3. Първо четене предложението за измѣнение и допълнение на нѣкои членове отъ правилника за вътрешния редъ на обикновеното Народно събрание.

4. Докладъ на прошетарната комисия.

Които отъ г. г. народнитѣ представители приематъ този дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 20 ч. и 55 м.)

Подпредседателъ: **Н. ШОПОВЪ**

Секретаръ: **Т. ХР. МЕЧКАРСКИ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**